

SLOVAN

 **MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO**

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 8.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Hojnikovi otroci. Josip Kostanjec	225
Ciprese. Alojzij Gradnik	228
Skopušтво. Spisal Seša Nadin	229
Slovenska pjesma. Rikard Katalinič Jeretov	234
Milan Mrak. Ivo Šorli	235
Pri starem petelinu. Milan Pugelj	239
Večer v Barkovljah. Janko Samec	242
Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici. Spisal Anatole France, Prevel Oton Župančič	243

Iz cikla „Izprehodi po Krasu“. Pavel Golia	251
Listek	252
Oton Zupančič: Sto ugank. Dr. Avgust Žigon: Levstikovo delo za Prešerna. Časopis za zgodovino in narodopisje. † Dr. Ivan Merhar. Glasbena Matica. Slike k članku o Herbersteinu. Corrigenda. Dragan Šanda: Lepa Vida. — Naše slike: Partija s Tolmina. Partija iz Gorice.	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Partija s Tolmina.

Hojnikovi otroci.

Spisal Josip Kostanjevec.

I.

Stari Hojnik je umiral. Včeraj, rožnovensko nedeljo, je še obhajal svojo sedemdesetletnico čil in zdrav, rdečih lic in svetlih, veselo in potuhnjeno mežikajočih oči. Vse njegovo sorodstvo, bližnje in daljno, se je zbralo v njegovi hiši, zakaj mož je bil premožen in ni še nobenemu oddal svojega lepega posestva. Lepa lastnost, varčnost, mož jo je izvajal do skrajnosti, vedno v svojo brezobzirno korist. Ponavadi se ji pravi skopost. Pa Bog ne zadene, da bi se je zavedal, ne, v krvi mu je bila in mnogo neprijetnih trenutkov in še neprijetnejših nastopov mu je bilo prizanesenih zaradi nje, nezavedno globoko v srcu kraljujoče, vse podjarmljujoče. Obiskal ga je na primer že nad štiridesetletni sin in se pojavil na očetnem pragu, truden in izdelan, pozdravljajoč ga z najbolj sinovskim doberdanom.

„Hude se nam pišejo, oče.“

Oče je tiščal roke v hlačnih žepih in napel svoje viseče, s kratkimi skopušskimi brkicami obrobljene šobe ter sklonil hrbet.

„Kaj praviš?“

„Da bo hudo.“

Pogledal je sina s svojimi svetlimi in dobrodušnimi plavimi očmi, da so se v njih pokazala nebesa in vsa dobrota nebeška.

„Saj ni napačen,“ si je mislil Tone, zroč v te oči, „morda bo pa vendar kaj.“

Niso ga še do danes izučile te dobrodušne oči; lahkomišelneža in dobričine. In zato je hotel takoj s svojo prošnjo na dan.

„Pet goldinarjev bi mi posodili, oče.“

Stari je stopil parkrat po kuhinji gor in dol, počasi, počasi.

„Delavce imam, kosijo mi v Klenku, pa nimam, da bi jih plačal. Odslužim jih, teh pet goldinarjev, oče.“

„Kaj praviš, Tone? Da bo hudo?“

„Bo, bo,“ oče.

„Pa naj bo hudo, če hoče.“

Prijel je za kljuko pri kuhinjskih vratih.

„Hujše že takointako ne more biti.“

Počasi je oddrsal iz kuhinje v svojo pritlično sobo ter zaprl za seboj vrata.

Tone se je stisnil za ognjišče in žalostno gledal po kuhinji. Iz kota se mu je smejala bela svetla omara, polna skled, kozarcev in steklenic. V ospredju je stala visoka budilka in glasno tik-takala. Spomnil se je ob nje pogledu na svoje štiri križe in na svoje beraštvo. Tukaj pa vsega dovolj, in če se ne moti, nekaj tako prijetno šumlja za vratci v ognjišču, kakor studenček pod skalo. Nobenega ni v kuhinji, zakaj bi malce ne pogledal, kaj je za tistimi vratci. Koštrunček ali kopunček? Za očeta seveda. Iztegnil je svojo razpokano roko in previdno odprl. Štrcnilo mu je nekaj v lica kakor bi ga hotelo odpoditi, češ, to ni zate, Tone, prste proč in sline. A gledalo ga je vendar tako lepo in vabljivo kakor očetove dobrodušne oči. Zaloputnil je dverce in zaklel.

„Že zopet so me prevarile te oči, zdaj dvakrat hkratu... Ob delavnikih si privošči pečenko, mastno in sočno, za sina pa nima groša. E, ti...“

Vstal je, velika senca je švignila mimo njegove lehkomiselnosti. Po stopnicah navzdol je prišla mati z loncem zabele v roki.

„Kaj pa ti, Tone?“

„Beračit sem prišel; pa pojdem drugič en prag dalje.“

Pogledala ga je od strani in takoj povabila oči.

„Ne smeš biti jezen, Tonček. Saj vidiš, da nima. Kje naj vzamemo, vsak dan stroški, nad štirideset delavcev na polju in v gozdu, vse hoče jesti, vse hoče denarja. Ne smeš biti jezen, saj ti je dal bajto, tvoja last je, in travnik in nekaj polja ti je prepisal. Delaj, Tonček, drugi še toliko nimajo.“

V Tonetu je skipelo.

„Saj sem vedel, tudi vi, mati! Oj ta hinavščina hinavska! Ne boste me videli tako hitro več čez ta prag... čez rojstni prag.“

Udaril je po mizi in se obrnil. Njegova žuljava desnica je zakrtila nad glavo, pa se takoj ponižno povabila.

„Nehvaležen si, Tone. Pomisli, pomisli,“ je vekala mati.

Tone pa ni pomislil, ampak je hitel iz hiše. Vrata očetove sobe so se odprla in očetove dobrodušne oči so se obračale za njim kakor dvoje

svetlih zvezd, lijočih mir in pokoj na grešno zemljo...

„Si dobil, Tone?“ ga je vprašala doma žena.

„Hudiča sem dobil.“

„Kaj ti nisem pravila? Ničesar več ne boš dobil. Vse bodo drugi požrli, ko se stari iztegne. Ej, drugi znajo bolje kot ti, zlasti Tinček, ta učeni študent. Zastonj ne nosi dolgih las kakor babe in si ne maže lic kakor babe in ne trebi nohtov kakor babe. In se ne prilizuje zastonj kakor babe.“

Mati bo očetu ukradla, da bo njemu dala, temu ljubeznjivemu fantu, vse mu bo zgatila v zadnjico, razumeš, vse...“

Tone se je sključil na stol, podprl podbradek v roke in zamižal. Ženine besede so kurile, da je začelo goreti v njem. Zobje so se trdo stisnili in kripali.

„Zadnjič je bil kar štiri tedne zaporedoma v mestu, ta nepridiprav. Pravil mi je Lukov, da ga je videl, kako je sedel v najboljšem hotelu med svojimi bratci, in da so imele steklenice, ki so iz njih pili, zlate vratove. In ribe in polže ali ostrige, kaj vem jaz, kako se pravi takšnim rečem, so jim frakarji nosili na mizo. Med sabo pa so imeli babe, saj veš kakšne, z visokimi frizurami in velikimi zlatimi obroči v ušesih, z visokimi petami kakor stolp na Kalcih in z lici, nasutimi z moko, da se je kar osipala. Bog se usmili, kaj so uganjali in počenjali, fej, fej... Ko je Tinče zapazil Lukovega, so se zaprla vrata, pa notri je tačas še bolj vpilo, tulilo, lajalo in cvililo, kakor bi bilo vse obsedeno. „Kdo izmed njih danes plačuje?“ je vprašal Lukov golobradca natakarka. „Tisti z dolgimi lasmi in špičastim nosom,“ se je zasmel golobradec. „Koliko bo, takole okroglo?“ „E, kaj bo, dvesto kronic, kaj bo to takšnim magnatom. Svojim prijateljem je pravkar pripovedoval, da oče denar meri na mernike...“

„Uj, uj,“ je zastokal Tone na stolu in se zvil kakor kača.

„Ta jih bo že olajšal,“ je nadaljevala žena in mešala koruzne žgance. „Ej, to bi ga, to bi ga...“

Tone je skočil kvišku, kakor bi ga pičilo. Njegove oči so se izbulile in ves se je tresel.

„Čakaj, hudič. Ti boš nam žrl...“

Zazibal se je kakor veja v vetru in izginil na cesti. Žena je stopila za njim na prag in gledala, kako se odlegajo njegovi hitri, opoteka-joči koraki. Hudoben, škodoželjen nasmeh je

skrivil njene ozke ustnice in potegnil za seboj del rumenih, ohlapnih lic.

„Nekaj bo, nekaj bo,“ je sikala med čeljustmi. „Da bi se le vsi pobili... ti hudiči.“

Zasenčila je čelo s suho koščeno desnico in zrla z napeto radovednostjo tja gori proti tastovi beli hiši. Ni bilo treba čakati dolgo. Zavihralo je nekaj na cesti, kakor črne štrene so valovali dolgi lasje po zraku, drobne dolge noge so odskakovale kakor žoge in sloko in grešno študentovo telesce je viselo med zemljo in nebom kakor razcefrana zastava ter se bližalo z neverjetno naglico. Kakor bi mignil z roko, v naglici kakor bi kihnil, je izginilo nad cesto in se izgubilo tam gori v goščo.

Doli po cesti se je pa počasi, prav počasi zibal Tone. V roki je imel poleno, viselo mu je ob desnem bedru do pete. Glavo je imel poveznjeno in grizel si je ustne. Na cesti so se zbirali ljudje, starci, babnice, otroci. Drezali so se in se potuhnjeno smejali. Privabil jih je bil krik, ki se je bil maloprej dvignil v Hojnikovi hiši nenadoma kakor burja.

„Ušel ti je, Tone,“ ga je podražil sosed Mrčun. „Oj, ta je lahek.“

„Lahek, lahek... na vse plati,“ so se zasmajali drugi.

„Kaj vas briga, hudiči,“ se je razsrdil Tone.

„Glej ga no, kako je visok,“ je dejal Lukov.

„Pit pojdi, Tone,“ je klical Frjan skozi gostilniško okno in migal z dolgo roko. „To potolaži jezo.“

Tone se je ozrl in zagnal poleno bližnjim babnicam pod noge, da so vekaje pobegnile.

„Edini ti si pameten, Frjan,“ je dejal skoro rjové in krenil v krčmo...

Pila sta, plačeval je Frjan, prodal je bil zadnje tele. Ko se je mračilo, je stopila žena po Toneta. Tonetu se je srce razveselilo in razžalostilo obenem, ko jo je zagledal. Solze so mu stopile v pijane oči in ves ginjen jo je potegnil k sebi na klop ter porinil kozarec pred njo.

„Pij, na pij, Mica... revščina uboga... saj sem rekel, samo še tebe imam... samo še tebe... uboga strela... tebe in pa smrt.“

Mica je nagnila kozarec in cmaknila z usti. Obrisala je slino s plosko roko in jo potem položila možu na ramo.

„Pa pojdiva, čenča, da se ne bodo zgledovali ljudje.“

„Kdo čenča?... Mica, glej kaj govoriš...“

„Dobro Vaju je odpravil stari, pravzaprav tebe, Tone,“ se je rogal Frjan. „Slabše bajte je ni v vasi, kakor je tvoja, ki ti jo je prepustil stari. Te dni se bo sesula nate in na Mico. Pa tudi bolj kamenitih njiv ni celó na Krasu kakor so tvoje v naši dolini. Dobro ti je izkazal svojo očetovsko ljubezen.“

„Molči, Frjan, sicer...“

Dvignil je steklenico in jo nameril proti Frjanovi glavi. Frjan jo je iztrgal in trdo postavil na mizo.

„Kaj boš, kar je res, je pa res. Tudi če se zamerim tvojemu staremu.“

Mica je vstala in potegnila Toneta za seboj.

„Dovolj je tega, pojdiva. Zbogom, Frjan.“

„Zbogom, zbogom, Mica. Pa glejta, da se vendar kdaj kaj izcimi pod odejo. Da vama kaj zajoče... stari ima dovolj paše,“ je tulil Frjan za njima in se smejal, da so mu stopile solze v oči.

„Tak revež,“ je dejal potem gostilničarju, „največji cigan v vasi pri vsem očetovem bogastvu.“

„Beži, beži, Frjan,“ je lagal gostilničar, „kaj naju briga, vsak bo dajal odgovor zase...“ V srcu pa se je krohotoma smejal.

Še tisti večer je Tone doma pretepel svojo ženo, iz gole ljubezni in srčne žalosti.

*

Drugi sin, Matevž, je služil nekaj časa očetu doma za hlapca, to se pravi ne nekaj časa, ampak odkar je nehal hoditi v domačo šolo, pa do osemindvajsetega leta svojega bogoljubnega in nadebudnega življenja, izvzemši dveh let, med katerim časom je trgal cesarske čevlje in sukal bridki meč nad črnim komisom. Zjutraj je vstajal ob štirih, zvečer je hodil spat ob devetih, ker po tej uri ni bilo več časa, da bi kdorkoli še prestopil Hojnikov prag. Zadelana je bila hiša kakor srednjeveški grad z železnimi zapahi, verigami in mostovi in z egiptovsko temo. Podnevi je hodil v razcefranih čevljih, velikih kakršni so bili oni, ki je hodil z njimi sveti Krištof po morju ali po zraku, ne vem več prav. Ena hlačnica je bila vedno krajša od druge, a zato se je simetrija zenačila, da je imela zadnja plat krajše hlačnice večje oko in narobe. Njegovo najhujše delo je bilo, da je donášal delavcem jedaočo in pijačo. Zjutraj zgodaj, potem ob devetih, dvanajstih in štirih popoldne. Zvečer so bili sami tako prijazni, da so prihajali. Za to delo ni bilo treba mnogo

možgan, a je bila potrebna nekaka spretnost. Natančno je bilo treba razdeliti kruh in polento, natančno vedeti, koliko vode se mora primešati že itak krščenemu vinu in žganju. V tej spretnosti je dosegel višek popolnosti. Popravljal je večinoma po poti, sedeč za kakim nedolžnim grmičem ali pa na skritem obcestnem kantonu pod košatim topolom. Čez nekaj časa je bil grmič ves pohujšan, da je začel resno misliti na pokoro, in košati topol si je zaželel nazaj prelepe in močne mladosti, da bi si upal brez škode prenašati toliko vlage, kolikor jo je videl izginjati v Matevževem goltancu. In to dan na dan, teden za tednom, leto za letom. Pa Matevž je bil redkokedaj pijan, samo malo naložen je bil in včasih nadložen in nadležen. Še najtreznejši je bil ob nedeljah, ko ni imel ničesar nositi in ko mu je stari šele popoldne po večernicah stisnil v debelo pest drobno desetico. Pa se ni nikdar pritožil Matevž. Krotek je bil kakor jagnje in ponižen kot kužek. Zakaj obvladala ga je bila vsega velika misel, da bo nekdanj njegova vsa bela Hojnikova domačija in vsa črna, njej pripadajoča in po brdih daleč naokoli se spenjajoča pritiklina. On bo glavni dedič, on bo gospodar. Za takšno ceno bi molčal, ako bi ga bili vsak dan zbadali s šivankami v podplate ali še kam drugam, ne pa, ko ni imel drugega dela, nego basati želodec z žlahtno, srce povzdigujočo tekočino in tavati gor in dol, dol in gor.

Pa je prišlo drugače.

Matevževoga srca ni bila obšla še dozdej največja milost božja. Kakor za druge lepote narave božje, je bilo njegovo srce zakrknjeno tudi za ljubezen. Zdelo se mu je neumno tisto ponočno početje in grljenje pod okni, moškega

človeka nevredno. Zlasti odkar ga je bila — prvič ko se je hotel izpeljati — polila Bržanova dekla z neko ne baš prijetno dišečo tekočino, stoječega pod njenim oknom, nerodno ji pripovedujočega to, kar so ga bili nalašč za ta večer naučili starejši fantje. Da bi pošten fant hodil pod okno samo zaraditega, da bi ga polivala kaka neumna dekla, tega pa že ne. Ako drugi lahko prenašajo takšne nečednosti, naj jih, dober tek, on, Hojnikov Matevž, jih ne misli, dokler ne bo velike sile. Pa se človek tudi umaže s takšnimi rečmi, izgubi ugled in celo tek, da ne more več piti s takšnim navdušenjem in brezskrbnostjo kot prej. In kakor mu je pravil pred par dnevi Frjan, ki je poizkusil in okusil že vse takšne sladkosti, se mu utegne celo prigraditi, da bi moral rediti druge otroke. Kako se jim že pravi takšnim? Naj se jim kakor hoče, sitno bi bilo. Ne, tega pa že ne. Koliko skrbi bi si nakopal, kako naj bi potem še mirno počival pod pohujšanim grmičem in pod nevoščljivim topolom tam na vsakdanjih svojih lepih potih. Kakšni občutki, nepoznani in hudi kakor lakota, bi ga gotovo napadali in mu kazili mlado lice. Ne, tega že ne. K njemu, ki bo nekdanj velik posestnik in spoštovan človek, mora priti sama ob sebi tista, ki misli in hoče, ne da bi jo morda še klical. In dokazati mora, da še nikdar ni imela prilike polivati ali pa dajati ponoči vbogaime, kakor ga je poučeval Frjan. Potem pa že potem, naj bo v božjem imenu, ker že ne more biti drugače, da ne zamrje Hojnikov častiti rod. Tone ima itak jalovko, Tinček bo pa menda sam jalovec, kakor vse kaže, ker je začel prezgodaj, ta grdin. Otroci obeh sester nosijo takointako druga imena, sam bog vedi, ako po pravici. (Dalje prih.)

Ciprese.

(Motiv iz Brd.)

Raztresene so ob gradovih in dvorih.
V pokojnih nočeh in v sijaju so lune
ko ravne in črnooblečene nune,
ki zbrala pobožna molitev jih v korih.

Tu gor bogvedkaj so kot mala drevesa
priromale iz Benečije; zdaj vsaki
vijó se kot venci krog vrhov oblaki
in bliže so jim za razgovor nebesa.

Flojzij Gradnik.

Partija iz Gorice.

Skopušтво

kot stvaritelj sveta in njega razmerje k zakonu dela kot oblikovalcu sveta.

Spisal Saša Nadin.

V razpravi „O znanstveni preosnovi svetovnega socialnega reda“*) smo dokazali, da je veljavni židovsko-kapitalistični družabni red sicer blaznost, da pa ni brez metode. Metoda te blaznosti je pa še iz predznanstvene dobe belopoltega plemena pa do današnjih dni ostalo židovsko-krščansko verstvo. V sedanji dobi navidezne „duho“-vedne civilizacije je juristično trgovski kapitalizem, ki nadaljuje ono verstvo in ga prilagoja novodobnim prilikam. Po duhu je zato enak židovstvu, ki se sme nemoteno izživeti od takozvane osvobodilne dobe sem, pri nas od 1848. Včasih ga je pa krščanstvo in ž njim zvezano fevdalstvo vendarle oviralo. Sodobni in prihajajoči rodovi kulturnega človeštva morajo s socialno energetskimi sredstvi preobraziti to čudaško verstvo in ta smešno neizmerni kapitalizem v znanstveni, vzročni svetovni red.

*) Glej „Veda“ III, str. 137—226.

Ker se kalni vrelci vseh veljavnih družabnih neprilik hranijo iz neizmernosti semitske roparske civilizacije, in ker temelji sreča vseh poštenih ljudi in ljudstev na natančni umerjenosti vzročnostne svetovne kulture, se moramo nekoliko natančneje baviti z ono nezmernostjo in to umerjenostjo.

Socialna ernegetika opozarja na dejstvo, da omogoča veljavno denarno in obrestno gospodarstvo takorekoč neki perpetuum mobile. Tako-rekoč. V resnici to namreč niti vsemogočnemu Jehovi ni možno. Vsekakor pa vsebuje sedaj tritisoč let veljavno obrestno gospodarstvo tako strašne nezmernosti, da govorimo po pravici ne le o nezmernosti, marveč kar naravnost o blaznosti tega gospodarstva, ki se klasično koncentrira v sistemu židovstva. Pa tudi blaznost se ravna po prirodnih zakonih, in odkar so si krščani na temelju samostojnih matematičnih najdb izračunali

pričetkom 17. stoletja logaritemske tabele, si lahko izračuna zakone veljavne denarske blaznosti vsakdo, ki zna nekoliko več računstva, nego je ljudsko-šolsko. Mislimo si, da si je ono židovstvo, ki že najmanj 2500 let preračunano vodi denarno in obrestno gospodarstvo in je prilagoja vsakokratnim časovnim prilikam, mislimo si torej, da si je to židovstvo domislilo naložiti v letu Kristovega rojstva en zlatnik, torej recimo nekako današnjih deset kron, na 4°%. Po danes veljavni obrestni tabeli, ki je bila ob tako dovršeni babilonski računski vedi znana Židom vsaj v glavnih obrisih, če že ne natančno, bi znašal ta zlatnik do današnjega dne kvinkvilijonsko svoto, (kvinkvilijon = 10³⁰, torej enaintridesetštevilično število!), torej toliko maso zlata, da bi mogli vlitati iz nje več stotin zemeljskih obel.

Nekdo poreče: To je vendar nemožno. Res. To je nemožno. Zato je pač vsemogočni Jahve, ki ima vsekakor to nagnenje, da posesa vse narodno premoženje in da potegne vso v kovanem denarju izraženo vrednost nase kakor kak magnet, prisiljen, da navzame tudi prav pohvalno lastnost usmiljenja, že zato, ker je On Razum. Preoster nož se pač rad skrha. To so sredoveški Židje ob takozvanih preganjanjih občutili sami. Zato siplje Jahve polnih rok bogate darove onim, ki služijo njegovim namenom.

Toda govorimo trezno in brez prispodob, ki so sicer tako usodno važne za krščane. Tisočletja staro lastninsko, testamentno in dedno pravo sili po obrestnem gospodarstvu narodno premoženje v območje izvoljenih in bogatih. Ti pa dobro poznajo pretiranosti obrestovanja, zato izdajajo toliko tega bogastva, da delavni narodi te pretiranosti ne zapazijo. V tej denarno-gospodarskeji dobi se godi to, v kar porabljajo dajalci denarja ta denar. Ti dajalci so pač tista prava Vsevednost, ki store to previdno in smotreno. Denar sveta vladar. Oderuštvo je pravi stvarnik tega vseh podlosti polnega sveta, svetovno-zgodovinski oderuh je pa židovstvo s svojo versko filialko, krščanstvom, v današnji obliki kapitalizem imenovanim.

Ker je splošna organizacija verske filialke znana, je tembolj treba, da razkrinkamo tajnosti in znanstvena sredstva njene matice. Sicer je pa uspešna tekma matične in podružnične družbe na veljavnem temelju kovinske vrednosti itak izključena, ker je prva za mnogo sto let pred drugo, četudi ne natančno za 3761 koledarskih let. To

pa pomeni pri blazni obrestni progresiji izredno mnogo. Nežidovski vodje krščanstva so povrhu tega večinoma le ogoljufani goljufi, čijih uspehi se ne morejo meriti z uspehom zavestnih svetovnih goljufov.

Kam torej mečejo svoj denar ti starotestamentni in talmudistični upniki sveta v današnji kapitalistično-znanstveni organizaciji? To se pravi: Kako si oni stvarjajo svoj svet?

Najprej ustrezajo čim najbogateje svojim lastnim živlenskimi in gospodovalnim potrebam. Ker vzgaja strogo židovsko verstvo svoje priznavalce k bogastvu in za bogastvo, ni ona za dobro živečega bogatega krščana tako nevarna potreba po luksurioznosti tudi tako nevarna za smotrenega denarnega mogotca in Jehovinega ljubljence, zlasti ko zna rafinirana umetnost za bogataše prirojene zdravniške znanosti popraviti vso škodo mnogostransko pretiranega uživanja.

Precej znano je, da dajo ti-le denarni glumači svoje milijone tudi za znanost in umetnost, tudi je znano, zakaj. Uradni in neuradni znanosti in umetnosti se to tudi — z malo izjemami — pozna, saj je mnogo njenih predstavnikov pripravljenih proslavljati vsako še tako sramotno dejanje — za denar, če tudi več ali manj prikrito. Značilno je za te darovalce, da darujejo celo v imenu plemenite humanite te največ raznim bolnišnicam, ker zahteva ta družabna borba pod vrhovnim vodstvom „božjih vojščakov“ Židov res strašne žrtve, — celo iz vrst vodstva samega. Poleg znanstvene ima tu židovstvo tudi dobro podružnico in dobrodošlo podporo v krščanstvu ž njegovimi usmiljenkami.

Najbolj pa gospoduje denarni imperij nad ljudmi s svojim vplivom na notranje življenje, na misel, občutke, voljo. Na zunaj pa puste denarni mogotci, da brzdajo zanje krščanski vladarji in vlade svoje narode z vojaško organizacijo. Ker je ta surovo-vojaška organizacija in birokratsko omejevanje narodov v splošnih obrisih znano, si oglejmo še duševno brzdanje narodov.

Bogu podobno veleposestvo denarja vzdržuje po vsem svetu razširjeni duševni generalni štab, saj ga nikdo ne nadzoruje, nikdo ne pozna temeljev njegovih verskih tajnosti in misterijev, ki jih spozna navadni umetnik še le z veliko težavo iz njegovih učinkov. Generalni štab uprizarja za bogato plačilo vse svetovno-gospodarske vizije denarnih mogotcev na svetovnem odru po židovsko-fantastičnih pravilih režije. Ko smo v bistvu spo-

znali žarišče teh svetovnih pesniških fantazij, moramo vsaj slutiti velikansko moč onih inspiracij, na katerih temelje čudeži in čarovnije verskega židokrščanstva in tehnično znanstvenega kapitalizma. Te na močnem temelju milijonov in milijard zibajoče se inspiracije, kojih bistvo se mistično osredotoča v verski periodi belopoltega človeštva v pojmu boga Jehove, v sodobni lažiznanstveni dobi pa svobodomiselno-nesramno v pojmu izposojilnega kapitala, gospodujejo še sedaj nad vsem mišljenjem, hotenjem in delovanjem takozvanega kulturnega človeštva, vse v večjo čast in slavo Izraela. Dejansko misli in čuti, hoče in dela ves svet le to, za kar izdajajo denarni mogotci svoj denar.

Odtod vsi ti grozoviti zločini v puščavi civilizacije, v kateri se preživljajo poštteni delavci le od milosti tega pustošenja.

Ker so krščani izoblikovali za učence Jehove tehniko, da izvrši namesto človeka vsa težja dela, ljudje Jehovi niso več tako potrebni, ter jih sedaj prav lahko počasi docela iztrebi. Zato vojščaki Gospodovi tako pazijo, da se velika bogastva ne kopičijo za stalno v krščanskih rokah, četudi ne morejo preprečiti, da si kak posamezni „Goj“ ne pridobi milijonskega premoženja, zlasti s svojimi iznajdbami na polju tehnike in industrije. Ker pa ti ljudje ne vzgojujejo svojih potomcev tako denarstveno-gospodsko, se to bogastvo navadno razprši v tretji generaciji v vse vetrove. Če že to premoženje ne pride v avkcijo, pa se vsaj izpremeni v akcije, pride s kupom akcij na borzo in tam ga s časom požre mednarodni in meddobni moloh kapital. Tisto malo splošno koristnih ustanov, ki jih osnujejo plemenito misleči dobrotvori, zapadejo s časom radi splošnega roparskega obrestnega gospodarstva razvrednočenju in izgube polagoma svoj pomen. Večna ostane le vsemo-gočnost Jehove, čigar brze milijarde docela nadvladajo nad okornimi milijoni, ali pa si jih celo uslužijo tako, kakor podre velikanski plaz vse, kar mu je na poti.

Vsekakor je brezdvomno, da moremo razumeti veljavni družabni „red“ le s takim kapitalističnim obrestovladnim Jehovo, t. j. da je družba podrejena židovskemu stremljenju po svetovni nadvladi. Upam, da imamo dandanes že toliko moči duha in značaja, da nas spoznanje tega žal le preresničnega boga Jehove ne preplaši, pa tudi ne prevzdigne, marveč da nam da dovolj moči za dejanja, ki zagotove nam in vsem poštenim

enostavno zdravo življenje in preprosto srečo in ki uničijo vse grozote tega vražjega boga. Naša prva naloga pa je zavestno preobražanje veljavnega malikovalstva Jehovinega gospodarstva in izkoriščanja v kulturo vzajemnega človeškega uslužnja in dela, preobražanje verske in lažiznanstvene židovske civilizacije v pravo eksaktno znanstveno kulturo narodov.

Predno preidemo k natančnim meram socialnoenergetskega odlikovanja sveta, ozrmo se še na nekatere vrste gorostasnih neizmernosti in prečudnih čarovnij poblaznele židovske umetnosti oblikovanja sveta.

Židovstvo se je vsekakor moralo mnogo in težko truditi, predno je razvilo svoj ideal svetovne nadvlade do sedanje popolnosti. Res so izvršili gorostasno duševno delo s tem, da so prevrédili vsa dobra ljudstev v staroazijsko kovinsko vrednost, res je to pravcata čarovnija satanskega boga. Novodobna prirodna veda je v splošnem doslej služila temu maliku; zato je njegovo izkoriščanje v zadnjih štirih sto letih plodonosnejše, nego v vseh prejšnjih stoletjih skupaj. Da, še pred 100 leti so države evropskega kontinenta po večini gospodarile naturelno, mi pa doživljamo, kako so se poleg Francije in Anglije razvile i Nemčija, zapadna Avstrija, severna Italija, deloma tudi Rusija v industrijske države, ki se vedno bolj podajajo pod bančno in trgovsko upravo. Južna in iztočna Evropa se sicer še brani proti temu plutokrati-ziranju, vendar ne more zadrževati zmagoslavnega pohoda kovinsko vrednotujoče svetovne države, denarnega imperializma, ker nima oziroma ne zna uporabiti za življenje nobenega nravno višjega, eksaktno znanstvenega načela za oblikovanje vrednosti in sveta.

Če torej pogledamo — kurzni list svetovnih borz v Berolinu, Londonu, na Dunaju ali v Petrogradu, Parizu ali New Yorku, vidimo, kako je Jahve preračunal vse dobrine in vrednote takozvanih kulturnih narodov, ki se mu na ta način klanjajo. Po uradni statistiki znašajo vsi statistično preračunljivi vrednostni papirji celega sveta okrog pet milijard nemških mark, kar da letno najmanj dvajset milijard obresti; zato smemo skupno dolžno svoto vseh „kulturnih“ narodov računati na nekaj tisoč milijonov mark in letni obrestni tribut teh narodov na najmanj sto milijonov mark. Od tega zneska bi živelo deset milijonov rodbin, torej približno število prebivalstva Nemčije, v miru in ne slabo; Z letnim dohodkom 10.000 mark

za rodbino! Če izdajo gospodujoči milijardarji, milijonarji in njihovi oprode za namene svojega gospostva na leto le 1%, koliko gospodarskih čudežev in kulturnih sleparstev lahko izvrše ti ponarejalci zgodovine s to vsakoletno milijardo. Pa tudi s kakšno moralno podlostjo lahko okužijo vse človeštvo in razkroje celo njega najplemenitejše in najjačje dele ter vso нравnost!

Toda ostanimo pri uradoma ugotovljeni svoti petsto milijard vrednosti vseh borznih iger in vprašajmo se, po katerih pravilih izsesava ta ogromni kup papirjev vsa narodna gospodarstva in vso ljudsko lastnino javno in neprikrito?

Največji del trajno obrestujočih se vlog tvori približno 200 milijard mark državnega dolga, ker se ta državna podjetja, za katera smatrajo svetovni upniki države, ravno sedaj ne rentirajo, pada kurz pod nominalo, včasih do 80% koleba sem in tja, vendar pa donaša neke določene recimo 4% obresti. Tako morajo zadolžene takozvane kulturne države plačevati svojim upnikom iz javnih dolgov približno 8 milijard mark letnih obresti. Med te naložne vrednosti pa niti nisem računal trajno obrestujočih se deželnih in občinskih dolgov, zastavnih pisem, obligacij in bančnih zadolžnic. Od tega rednega takorekoč poštenega svetovnega izkoriščanja pa preidem na posebno nezmerno kulturno roparstvo, akcijo.

Kapitalistični imperializem si je v zadnjih 100 letih podvrget vse proizvodnjo in ves promet z vsem, kar je potrebno za toliko sto milijonov ljudi, zlasti s posredovanjem anonimnih akcijskih družb. Finančni prvaki sami štejejo med seboj marsikak finančni genij, vzgoje si jih pa tudi iz vrst outsiderjev. Del dividende je sicer upravičen kot premija za riziko, kakor je res tudi del obresti nastal in kakor je opravičljiv iz neke stopinje nevarnosti v gospodarskem življenju. Ker pa nezmerna nenasitljivost kapitalističnega profitnega gospodarstva ne vpraša po nobenem prirodnem pravnem vzroku, marveč ropa najraje tam, kjer dobi največ, se je ta premija za riziko vzdržala v mnogo prebogati meri. Zato je ostala ta premija ne le tam, kjer je vsak riziko izginil, na pr. pri sodobnih državnih rentah, kjer je dana največja varnost moderne, vojaške, policijske in uradniške države, ki je po mednarodnem molohu sploh ne vodi gospodarska moč, marveč se je ta premija razrastla pri gospodarskih podjetjih v tako visoko dividendo, da ji pri neorganiziranosti odjemalcev ali brezvestnosti ali bedariji vlad in

sodišč sploh ni bila dana meja, če bi ne skrbela za take meje konkurenca, pa še ta le pred postankom sindikatov, kartelov in trustov. Res, da je nekaj nepromišljeno ustanovljenih ali ponesrečenih ali prenerneelno fundiranih družb, ki več let ne plačujejo nobene dividende ali imajo celo negativno dividendo. Toda ravno ona podjetja, ki se pečajo z neobhodno potrebnimi deli narodnega in svetovnega gospodarstva in ki imajo torej najbolj osigurano odjemalstvo, kakor na pr. premogarska, železarska in električna industrija, plačujejo dividende, ki mnogo presegajo navadne obresti in navadni riziko. 20, 30, 40, 50 in več odstotne dividende so prav navadne pri prevelikih monopolističnih, carinsko zaščitnih industrijskih prometnih podjetjih, ki bi se vendar morale ozirati na splošno dobro, kakor misli vsak preprostejši človek. Če računamo kapital akcij v kulturnih državah le na 200 milijard mark, znaša svota dividend na leto 20 milijard, stekajočih se v žepe takih mogotcev, ki ne delajo z drugim orodjem kakor kvečjemu s škarjami za kupone.

Kako pa naj vsaj približno označimo nezmernost onega velikanskega skopuštva, ki ga doživljamo vsakih 5—6 let, ko nam vprizorijo panike na borzah, ko izpreminjajo vremena na produktivnih borzah ali si pomagajo z vsakodnevnimi insolventami. Če je občinstvo v svetovni borzni vojni, vprizorjeni nedavno o priliki balkanske vojne izgubilo v kolebanju kurza le 2% nominale efektov, znaša diferenčni zaslužek borznih matadorjev najmanj 10 milijard mark. Koliko zgubljenih eksistenc, samomorov itd.! Kolike neizmerne nesreče znači tako število! Za primero teh svetovnih goljufij naj le omenim, da so v Avstriji znašale leta 1912. zgube pri falimentih okrog 200 milijonov kron. Dobavitelji bank in tvornic so se seveda oškodovali za to izgubo pri poštenih plačnikih.

Kako so take neizmernosti v našem narodnem in svetovnem gospodarstvu sploh možne? Kako označujejo naši učenjaki to čarovniško kuhinjo svetovne borze in denarnega gospodarstva? Bog svetovnega skopuštva je nastavljal na vseučiliščih krščanskih narodov izvoljene svoje učenjake, da prikrivajo vedé vsa ta izkoriščevalna dejstva učencem in ljudstvu. Njihovi arijski kolege pa to trpe ali pa so po večini zares tako otročji, da se jim niti iz daleka ne sanja o strašanski goljufivosti Jehove, gospoda izvoljenih. Zato se ne smemo čuditi, da so tudi širše mase izobražen-

stva docela podlegle sugestiji jahvističnega svetovnega tiska in lažje znanstvenih časopisov in knjig. Žalibog le prenaravno je, da tudi najširše delavske ali vsaj dela željne mase naroda ne poznajo teh temeljev semitske ustvaritve sveta. Saj je židovstvo organizirana socialna demokracija v svoji zločinski genialnosti le predobro znala zakriti zdrave oči treznega delavca s temnimi jahvističnimi očali marksizma, revizionizma itd.

V očigled tem strašnim nezmernostim obstoječega svetovnega gospodarstva pač moramo pametno, zdravo in dosledno misliti.

Pošteni ljudje in narodi bodo polagoma in prevdarjeno odpravili nezmernost židovske roparske civilizacije in uvedli zakonite in vzgojne mere znanstvene poštene, svetovne kulture.

V bistvu delavnega grajenja sveta, kakor hočemo imenovati to smer v nasprotju k zgodovinski slepariji židovske vstvaritve sveta, se nam je treba sklicevati le na mlado pa že zelo razvito socialno energetiko, ki je že dovolj točno označila mere dograditve sveta, vsaj tako točno, da imamo načrtanih za prihodnja leta dovolj smeri za praktično delo. Poštena znanost ima dovolj sredstev, da reši socialna vprašanja, najmanj mislimo potem pa tudi praktična.

Pri tem se moramo držati najenostavnejših temeljnih dejstev človeškega življenja. Delovanje, ki naj preustroji svetovno družbo, se mora ravnati po enem samem načelu: povišanje kulturne delavne in proizvodjalne zmožnosti človeka v svrhu izboljšanja življenja. Jezik, ki je navaden temelj za židovsko narodno politiko, ni zadostni kriterij človeške delavnosti, dasiravno je tako važen kulturni faktor, da že čutimo danes potrebo znanstvenega svetovnega jezika za vse poštene narode v nasprotju s sedanjo svetovno hebrejsko latovščino. Tudi navadne teorije o rasah, nanašajoče se na zunanjo obliko lobanje, tvorbo obraza in na polt, so enostranske, često nestrpne. Posamezne rase so se menda v tisočletnem izboru prilagodile raznim podnebjem in drugim krajevnim predpogojem, v kolikor jih v tem niso siloma motila takozvana kulturna poslanstva, na pr. vpad moči in zlata željnih Špancev v Ameriko. Poštena biologija in psihologija ras bo pač lahko našla zakon za najboljše preživljanje na posameznih delih zemlje, če se bo bolj brigala za notranje bistvo, zmožnost, za značaj in dušo ljudi. Iz kraja priznavam le eno načelo: najzdravejše, t. j. naj srečnejše življenje vsakogar, ki se sme imenovati

človek, t. j. vsakogar, ki si hoče in more zaslužiti svoje življenske potrebščine z delom. O negativni strani teh načel, zlasti o uničenju kulturnih pijavk, zlasti zavestnih izkoriščevalcev židov, tu nočem dalje govoriti. Opomnim le, da bi dolgotrajno pogajanje s temi nosilci svetovne kuge zelo škodovalo poštenemu človeku, v čigar interesu je, da se s hitrim in energičnim pokretom reši. Vzgojo narodov treba organizirati po znanstvenih zakonih, po načelu zdravega kritja vseh življenskih potrebščin poštenega človeka, pri čemer povdarjam, da treba najprej socialno energetične prosvete; saj je znano, da so ravno duševne energije tiste, ki najbolj pospešujejo in vodijo vsak družabni preobrat. Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti, da se imamo boriti z dobro pripravljenim zgodovinskim sovražnikom in da tudi ne moremo pričeti boja brez dobre notranje priprave. Pred vsem si moramo vzgojiti svoj značaj, ogledati si vso svojo okolico z duševnim očesom poštenega kulturnega udeleženja in delovati v tem smislu neustrašeno. Natančno določeni in določljivi delovni zakoni nam služijo za kamne pri dograjanju velike družabne stavbe, na koje pročelju se bo svetil napis: „Vsakomur svoje po družabni zaslugi.“

Mera te zasluge naj nadomesti nezmernost izkoriščanja. Svetovno izkoriščanje se mora umakniti svetovnemu redu. Izmučeno, bolešno človeštvo se v tem redu pomladi k novemu trajnemu zdravju in veselju do življenja.

V tem članku nisem omenil literarno verskega orodja, ki se ga poslužuje nad dvatisoč letno izkoriščevalstvo: tako orodje je klasična, svetovno zgodovinska zločinska knjiga, sv. pismo, ki je še menda največ čitajo in ki še menda duševno okužuje narode prav kakor njegov židovski brat Talmud. Ali kaj je celo novodobni Šulkan Aruh ali takorekoč „kratko navodilo k svetovnemu zločinu“, ali pa za akademične kroge preračunjeni Marksov „Kapital“! Tudi menda nisem omenil fabrikacije javnega mnjenja po mednarodnih kapitalističnih agenturah in svetovnem borznem tisku, niti v znanstvenih hipnozah, veččah in čarovnijah, katere nam oskrbujejo jahvistični učenjaki, umetniki, govorniki, pisatelji i. t. d. Omejili smo se samo le na empirični temelj in na miselno vsebino židovstva, zlasti njegove narodno gospodarske in narodno vzgojne strani. Odtod izhaja prava najdba in pravo razodetje pravnega, svetovno vladnega bistva teh božjih vojščakov samo iz

sebe. Ker je tudi Izlam tak semitski proizvod, smo s svojimi izvajanjem razkrili najgloblji svetovni zgodovinski temelj belopolnih narodov, dobesedno, zlato dno svetovne zgodovine zadnjih 3—4000 let. —

Tako spoznanje pa ne zadostuje, če mu ne sledi praktično izvrševanje. Ogromna moč denarja in kredita temelji na obvladanju svetovnega trga in na razvrednotenju vseh vrednot v korist lastnikov in upnikov. Razni lastninski naslovi niso nič drugega nego nakaznice na blago svetovnega trga, lastnine, ki dajejo pravico na blago in ljudi in ki označujejo stopnjo gospodarskega, torej zelo različnega suženjstva. Vodje velikih bank, borz in družb so samodržci in vladarji, ob katerih niso državne vlade nič drugega nego molčeči birači. Taka roparska prevrednotenja moramo izriniti z znanstveno organizacijo svetovnega trga.

Higijena ugotavlja ljudske potrebščine, tehniko, ljudsko delo, socialna energetika pa sakuplja osebno in stvarno stran svetovno zgodovinskega človeškega razvoja in določa kot znanstvena etika, pravna filozofija ali kakor se že učenico imenujejo vse te njene funkcije, razmerje posameznika in družine k svetovnemu trgu in človeški družbi ter obratno, vse to po merilu socialne delovne in časovne protivednosti. Socialno energetske delovni uradi kot menjalnice za delo in potreščino uvrste vsakega zdravega človeka z njegovim 18. ali 20. letom v splošno delovno in kulturno armado, v edino pravo armado; moške v prvi vrsti kot narodno gospodarske, ženske zlasti kot evgenične funkcionarje novega človeškega reda. Tako bo vsem poštenim ljudem zagotovljeno zdravo in dobro življenje, — sreča.

Slovenska pjesma.

U ranu zoru lahórak je pirno
I žuto žito lakim dahom dirno.
Već ševa leti nebu u visine
Za suncem žarkim njena duša gine,
I pjesmu vije
Suncu, što je grije,
I hvalu pjeva
Ranoranka ševa — — —
Al eto začas meka pjesma kreće
Kroz širno polje i kroz rosno cvieće,
O boli pjeva, čekanju i tuzi,
U ranu zoru slušaju je luzi.
U njojzi ima čara i miline,
I davne sjete i nove vedrine;
Za mrakom veli: puca zora mlada,
I sreće stiže iza crnih jada...
Ko grom sad ori
Popjevka o zori,
Pa opet moli
Konac dugoj boli,
Čas snažna, jaka, časkom opet meka
Svih ljudskih čeznja u njojzi je jeka,
Čas strta pada,

Polomljena kleca
I suzi, tuži, leleče i jeca,
Pa opet vrela
Zagromori jaka,
Ko glas junaka
Ponosna i smjela — — —
I ševa stala
Sva je zadrktala,
Od pusta čuda
S visa zavrhluda,
Medj klasje žitno
Sakrila se hitno...
I redom sve su umuknule ptice
Pred čudnom pjesmom popadale nice...
Sve pjesme šute.
Kroz staze i pute
I polja cvjetna,
Leluja se sjetna
Slovenska pjesma čuvstvena i mila,
U sebi svu je bol i suze skrila,
Sa rodnom plače, bugari i jada,
Al svedj kroz suzu plete joj se nada!

Rikard Katalinić, Jeretov.

U G. Šiški kod Ljubljane, 20./7. 1915.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

(Dalje.)

In drugi dan je šel brez pomisleka na sestanek. Dr. Raić je bil že sredi svojih varovank in tudi one so morale biti že pripravljene na novega znanca, ker so se veselo ozrle sem, ko je stopil iz aleje. Toda Milan je bil sklenil že prej, da pokaže takoj celi družbi, da si je bil izbral črnolasko s plavimi očmi. „Sicer se mi bo go-dilo kakor Raiću: vse in nobene!“ si je rekel.

Stopil je z lepim poklonom tja in Raić ga je predstavil v nemškem jeziku. „Gospa Ilona Bakos“ je bilo ime Milanovi izvoljenki. O, gospa! si je mislil Milan, — nič ne dene... pravzaprav še toliko bolje!...

In spustil se je z gospo Ilono takoj v pri-jeten pogovor, — nekako nadaljevanje predsta-vitve: od kod, kako, kje; in potem: da ga je očarala že včeraj in kako srečo je imel, da se je seznanil takoj z dr. Raićem; a gospa Ilona pa mu je povedala, da je iz Budimpešte, žena tr-govca, tu radi prehlada, da čuti velike simpatije za Slovane, pa da ji je bil on včeraj takoj sim-patičen in da jo veseli, da se je mogla tako hitro spoznati ž njim. Govorila je dosti dobro nemško, a je imela še ves oni nekoliko kuriozni madžarski akcent, ki dela nemščino vse prej nego manj simpatično.

Ali ko je bil tako že v najlepšem pogovoru, mu naenkrat obstane jezik in noga: pet korakov pred seboj je zagledal baronico.

Prihajala je s teto od one strani... Milan je naglo pozdravil, a pri tem je čutil, da mu je šla vsa kri v glavo... In premagal je zadrego šele, ko ste bili dami s hitrimi koraki že odšli čez alejo proti domu.

Gospa Ilona je hotela vedeti, kdo sta bili dami, in je po njegovem pojasnilu Milana sum-ljivo pogledala. Milana pa je silno jezilo, zakaj je bil zardel. Kaj je sluga, ki ga gospodinja za-sači s kuharico, ali je svoboden akademik, ki je plačan za svoje poučevanje in potem prost ves dan? In s kako pravico se je njej tako stemnil

obraz, ko ga je ugledala? Kaj niso te tuje dame dovolj elegantne in fine, da bi se človek ne smel pokazati z njimi? Pa, ali ni, kakor da ga je prišla nalašč nadzorovat? Da je prišla poslušat godbo ali gledat promenado, bi bila ostala tu in bi ne bila šla skoro demonstrativno skozi. Pa ji hoče takoj danes pokazati, da si ne pusti od nikogar posegati v svoje privatno življenje! Če ji je tako prav, dobro, drugače najde kruha tudi drugod!

In Milan se je zapletel zopet v pogovor s svojo damo. Toda Bog vedi kako, — nič več ni bilo to, kar prej. In ko mu je gospa Ilona še poredno požugala, da ga je morala lepa ba-ronica začarati, da je postal naenkrat tako malo-beseden, je bila njegova dobra volja popolnoma ubita; in naj se je še tako silil, govorica ni ho-tela teči. Ko se je poslovil, mu je gospa Ilona zapretila, da mora biti jutri zopet tak, kakor je bil pred — prikaznijo.

Milan danes tudi v kavarno ni šel. Izgo-voril se je pri Raiću, da ima posla, in je šel na-ravnost v svojo sobo, kjer se je vrgel ježno v fotelj in je poskusil čitati.

Pri večerji je opazil, da sta se vedli dami čudno rezervirano z njim — baronica morda še bolj nego teta. Ves pogovor je bil prisiljen in Milan je postal še bolj slabe volje.

Po večerji je prišel Rozinski, in Milan je nocoj opazil, da mu je lepi profesor očitno zelo nenaklonjen. Stavil mu je taka vprašanja, kakor če vprašuje odrasel človek desetletnega dečka, ali ima rajši mamico ali papačka, in Mi-lanu se je zdelo, da ga hoče naravnost zasme-hovati.

In ko profesor ni hotel prenehati s svojimi sarkazmi, je Milan naenkrat vstal, se je opravi-čil, da ga glava boli, in je odšel v svojo sobo.

Drugo jutro je šel Milan ob navadni uri po zajutruku v posebno sobo, kjer sta imela z malim baronom šolo, toda danes dečka še ni bilo tam. Naenkrat je zaslišal mehke korake in vsto-

pila je baronica. Bila je nekoliko bolj bleda nego navadno in videti je bila trudna.

„Čujte, gospod Mrak!“ je rekla in je gledala v zrak. „Toda prosila bi vas, da vzamete moje besede res tako, kakor vam jih govorim. Razume se, da se v vaše zasebno življenje ne vtikam, in da lahko delate, kar se vam zdi primerno. Toda glejte: včeraj sem vas videla v družbi dam, ki res niso na dobrem glasu, da, celo nasprotno. Bile so že lani tu in so se dogodili razni škandali. Najbrže so popolnoma navadne demimondke. Sicer pa je dovolj, da so v družbi dr. Raiča, — s tem mladim gospodom se celo moški ne kažejo radi na cesti... No, skratka, — ne bi rada, da bi mi kdo rekel: Vašega domačega učitelja sem videl v taki in taki družbi...“

Izpočetka je bila pričela govoriti precej odločno; toda bolj in bolj ji je bilo videti mučno.

Milan se je priklonil.

„Razumem, gospa baronica...“

„Toda prosim vas, ne razumite me krivo: ponavljam, da se s tem nisem hotela vmešavati v vaše zasebne zadeve. Samo hvaležna vam bom, če se boste hoteli ozirati na te okoliščnosti. Na svidenje, gospod Mrak!“

In odšla je zopet ven.

Milan je gledal za hip zanjo, potem je vrgel jezo svinčnik na mizo.

„Če pa to ni vtikanje v moje zasebne zadeve! To je naravnost prepoved, da ne smem občeovati niti z dr. Raičem niti s temi damami, draga moja! Toda...“

Njegove misli je preirgal mali baron, ko je prišel z veselim nasmehom v sobo in se je opravičil zaradi zamude, češ, da ga je bila mama poslala na vrt.

Po pouku je hodil Milan dolgo časa po svoji sobi gor in dol. In polagoma se je pomiril in je izprevidel: pravzaprav baroničinega stališča ni tako težko umeti. Če so one dame res take vrste, in verjetno je, saj so vsi Raičevi prijatelji nekako na to namigavali, in če je dr. Raič sam res na takem glasu, potem je naravno, da ga baronica ne vidi rada v ti družbi. Sicer pa mu ne kaže drugo, nego da se ukloni: ta baroničina želja, in naj si je tudi prepoved, še ni dovolj vzroka, da bi pustil to ugodno življenje. In nazadnje, — kaj bi rekli doma, če bi se jim zdaj vrnil v hišo?

„Toda, to je že preneumno, kako jaz posli sveto živim? Če pojde tako naprej, še umrem z lilijo v roki!“ se je zasmel jezno samemu sebi.

IV. poglavje.

Začetkom februarja so odšli na Dunaj. Toda sami: baronica, sin in Milan. Teta je hotela ostati letos na jugu, ker se ni počutila zdravo.

Milan je pričakoval od Dunaja velikih stvari. Predvsem se je hotel zdaj res začeti učiti in se je predavanj na univerzi resnično veselil. Baronica je tudi drage volje privolila, da sme urediti ure za poučevanje sina malo drugače, s časom predavanj v skladu.

Potem pa je pričakoval Milan velikih stvari tudi za svoje srce. „Ta revir je pa vendar malo preširok, da bi mi ga mogel kdo zastražiti!“ se je nasmehnil, ko je korakal prvi dan po širokih dunajskih ulicah.

Toda poučevanje in poti na univerzo so mu pobrale skoro ves dan in ostali so mu le še večeri. Teh pa zdaj baronica ni preživela niti enega doma. Takoj po večerji je vstala, se je opravila in treba je bilo zopet ven. Sicer bi bila imela za spremstvo strica; ljubeznivega, dobrodušnega starega gospoda, a vselej je povabila tudi Milana zraven. In užival je s prvih sedežev vse te divote, ki jih nudijo gledišča svetovnega mesta. Pa če bi bil še tako rad drugače: baronica je čuvala s čudno trdovratnostjo nad njim. Zakaj kakor so sicer živeli sami za sebe, in baronica posebno plesov ni posečala, — stari stric je bil nekoč Milanu diskretno omenil, da se nečakinja boji srečati bivšega soproga, sekcijskega svetnika v ministrstvu, brutalnega človeka, ki bi ji mogel napraviti celo škandal, — po ložah in na koncertih je Milan le našel priliko, da se je seznanil z damo, ki se mu je pokazala naklonjeno. Ali vselej je posegla baronica spretno vmes in preprečila vsako zблиžanje.

In zdaj ko je videl, da je stvar taka, je sklenil Milan tako: „Naj torej bo! Naj gre vse, kakor samo hoče! Naj izgubim za ljubezen tudi še ti dve leti: toda to je gotovo, da samo ti dve leti! S tem, kar že imam v hranilnici, in s tem, kar zaslužim do avgusta prihodnjega leta, bom imel z obrestmi že precej čez dva tisoč kron. To potem več nego zadostuje za še ostali dve leti in še celo za prakticiranje, kjer se pa itak lahko popolnoma naslonim na očeta. Koncem junija prihodnjega leta porečem torej baronici, da moram

iz tega ali onega razloga, — vzrok se že najde, zaprositi odpustitev in potem začnem res krasno svobodno življenje brez stradanja in skrbi.“

V tem sklepu in v teh mislih je naravnost zadovoljno prenašal svojo usodo.

Za počitnice so bili sklenili, da gredo samo za en mesec, in sicer v avgustu na Goriško, — baronica je rekla, da stori to posebno Milanu na ljubo, — potem pa da pojdejo čez jesen do zime na Brionske otoke in v Dalmacijo.

Pot na Goriško so napravili čez Tirolsko in so rabili štirinajst dni. Tako so prišli ravno prvega avgusta na grad grofa Calmerija. Milan se je takoj poslovil in se je napotil peš čez gozd proti domu, kjer je imel ostati cel ta mesec.

In tu, doma, ga je obšel često čuden čut: pogrešal je baronico . . . Nehote se je včasih zdrznil in zdelo se mu je, kakor da je zaslišal njen glas, njen smeh . . . In zahrepenel je tja čez gozd.

In prestrašil se je tega čustva. — „Mogoče mi pa ne bo tako lahko iti od nje kakor mislim . . . Mogoče sploh ne bom mogel iti?“ je pomislil.

A otresel se je vselej teh misli, češ: do takrat je še čas! . . . Vsak teden vsaj po dvakrat pa ga je prijelo, da so se mu noge obrnile same tja čez gozd . . . In ko je zagledal spodaj grajščino, mu je srce zaplalo in spustil se je navzdol, da ga je samo neslo . . . In ko mu je pritekel deček z veselimi vzkliki naproti in se mu je približala tudi baronica s toplim nasmehom, se mu je zdelo, da je prišel spet domov . . .

In sram ga je bilo čustva, a ni si mogel pomagati: vsak dan je teže čakal konca meseca . . . Ne radi obloženih miz, ne radi zabav in sveta, — prav čutil je, kako mu tu v tem miru počiva duh, — samo srce ni hotelo dati več miru.

Prvega septembra so odpotovali čez Trst ob zahodni istrski obali na brionski otok. Zdaj je bila zopet stara grofica teta z njimi.

Milanu so ostali ti dnevi, ki so jih preživeli tam, nepozabni. Ne samo čudoviti mir teh rajsko lepih logov in trat ga je vsega prevzel, tudi z baronico nista nikdar občevala tako prisrčno, rekel bi: tako brez vsakega pozemskega čustva. Bila sta cele dneve sama: teta je ležala rajša na solncu, deček je skakal pred njima in za njima, — onadva pa sta se sprehajala počasi okrog in nista skoro ničesar govorila. In če sta rekla besedo, je bila ravno tako tiha in lepa, kakor je bilo vse naokrog.

Toda teta se je bila naveličala in trebalo je iti dalje. Iz Dalmacije so se vrnili v Opatijo, iz Opatije so šli kakor lani naravnost na Dunaj. Prešel je predpust, prešel je post in polagoma se je bližalo poletje. Milan je čutil z neugodnim čustvom to pomikanje bliže in bliže nečemu, česar se je toliko bolj bal, čim bliže je prihajalo.

In vendar je čutil, da mora biti! Tako ne more živeti več naprej! Zdelo se mu je, da so mu živci od dne do dne bolj napeti, napeti že do skrajnih mej . . .

Kakor da bi namreč baronica to nalašč vedela, je bila vsak dan bolj prisrčna in mila ž njim. Včasih je ta miloba prehajala že v udanost, pohlevnost . . . Po Milanu pa se je nekaj paslo, kakor zlobna potreba, da bi našel kjerkoli kakšenkoli spor, ki bi izval njegov upor, da bi se mu bilo čim lažje rešiti teh čudnih spon, ki so ga vezale na ta kraj, da bi se morda vse kar samo dovršilo, da ne bi bilo treba govoriti teh strašno težkih besed, ki jih bo le treba govoriti, če bo hotel naravnim potem od tod . . . Toda zaman: na njegove često skoro osorne opazke, rahlo zdrznenje, na njegove svete, že skoraj povelja, pokorna poslušnost . . .

Ves zmeden je stal pred to novo uganko. Ali ni to več ona prejšnja velika dama, ki zna samo ukazovati, in on ubogi študent, ki sme samo ubogati? . . . Ali je ženska, ki je nekoč stala s hladnim pogledom pred njim in mu dajala svoje ukaze, ista, ki ga zdaj vprašuje, ali bi hotel storiti to in to, iti tja in tod? . . . In ali ni ta njegova osornost, ki bi bila nekdanj morda zaslužila ime lepe samozavesti, danes še samo nelep zlorabljanje njene dobrotljivosti?

In vendar: kadar upre on v njo proseč pogled, zakaj se ona naenkrat ponosno vzravna, reče hladno besedo in odide z vzdignjeno glavo ven . . .

Ne, te vznemirjajoče igre mora biti enkrat konec! Naj se izkaže, kaj je med njima, naj izbruhne, če mora izbruhniti! . . .

In podala se je prilika, čeprav drugačna prilika, nego si jo je Milan želel: koncem junija ga je pozvala baronica v svojo sobo. Milan je imel občutek, da se bo zdaj nekaj zgodilo, in s težko tesnobo v srcu je potrkal.

Baronica je sedela ob pisalni mizi in si je nekaj zapisovala. Z roko je pokazala Milanu mehek stol ob garnituri v kotu in je prišla potem še sama tja in sedla na divan.

„Gospod Mrak, saj dovolite, da vam v znak svoje res tople hvaležnosti za ves vaš trud povišam plačo na mesečnih sto petdeset kron od prvega julija dalje? Toda v glavnem sem vas naprosila za teh pet minut, da mi pomagata sestaviti naš letošnji program za poletje in jesen.“

Govorila je prijazno, a sicer popolnoma postavno.

Milan je najprej ostrmel, zdaj še to zvišanje! Toda ravno radi te točke je začutil: zdaj ali nikoli! In kakor se vedno zgodi, da človek v situaciji, ki se je je prej skozi mesece in mesece najbolj bal, naenkrat dobi ves pogum in se mu kar same zberejo vse duševne sile, se je zdaj stresel le za hip, potem pa je s skoro mirnim glasom začel:

„Dovolite gospa baronica, da se vam najvdanejši zahvalim za ta nov dokaz vaše prevelike dobrote do mene ... Toda bil bi naravnost zločin, če bi ravno o ti priliki ne bil odkritosrčen ... kakor si sicer morete gospa baronica misliti, kako mi je pri srcu, in kakor se bojim, — in tega se najbolj bojim, da bi mi opravičeno očitali nehvaležnost, sem se moral po treznem premisleku odločiti, da — — —“

Ozrl se je mimogrede na baronico in glas mu je zastal. Gledala ga je s tako široko odprtimi očmi in s toliko groze v njih, da mu je zadrgnilo grlo ...

„Vi hočete povedati, da nas zapustite?“ je izgovorila s stisnjenim glasom.

Milan je povsili glavo in je molčal ... Tak občutek je imel, da je zdaj itak vsako govorjenje brez smisla in da bi ne našel besed, tudi če bi jih iskal.

„Tako torej?“ je rekla z ironičnim glasom in okrog usten ji je zaigral preziren nasmeh. Toda drugi hip jo je že premagalo. Usta so se ji čudno skremžila kakor otroku, predno pade v jok, in vse telo se ji je sesedlo, a glava ji je omahnila. In naenkrat je Milan videl, da si je vzela obraz v obe roki in da se ji je začelo vse telo stresati ... In že je prihajalo izpod te čisto sklonjene glave kakor pridušeno, čudno žalostno tožeče ihtenje ...

Milan je strmel molče predse. Brezkončno presenečenje, jedek kes, osramočenje, vroče sočutje, vriskajoča radost, vse skupaj ga je stresalo.

Kaj bi storil? Ali bi stopil tja in ji del roko na glavo? Ali bi jo vzel v te naenkrat brezkončno ljubeče roke? Ali sme ali ne sme? ...

Ali pa joče ona morda le nad njegovo gnusno nehvaležnostjo in iz bridkega razočaranja, da je tudi on samo računajoč, hladen egoist kakor ves svet? ...

„Tudi vi torej ... tudi vi! ...“ je zaslišal njen glas tako brezmejno žalosten, kakor da odgovarja na njegove misli ...

„Gospa baronica, saj nisem ... saj nisem niti slutil, da vam je toliko ... toliko na tem“ je vztrepetal.

Sunkoma se je vzravnila in ga je pogledala.

„Na čem?“ je vprašala skoro ostro.

„No, na ... tem, da ostanem ...“ je rekel in je zardel.

Gledala je temno pred se.

„In če bi bili vedeli?“ je vprašala naglo in zdelo se mu je, da je njen pogled prežeč.

„Če bi bil samo slutil ... ne bi bil mogel storiti tega ... ne bi si mogel niti misliti, da bi ... da bi hotel od tod!? ... je kriknil.

Ves obraz ji je mahoma zažarel.

„Res ne? ... Res ne? Torej, torej ste mi vendar vsaj malo udani? ...“

„Gospa baronica!“ je vzkliknil Milan in srce ga je zapeklo. In sklonil se je naglo in je vzel njeno roko in jo je z drhtečimi ustnicami poljubil ...

In ta roka ni izpustila več njegove ... Krčevito se je oklenila njegove in potem je začutil, da ga vleče z neodoljivo silo. In kolena so se sama šibila, da je skoro padel na mehko preprogo pred njenimi nogami ...

Ali v istem hipu si je rekel v svojem, v blaženosti plavajočem srcu: „Evo, zdaj sem pa ujet!“ In v istem hipu, ko se je odpiral v vsem orientalskem čaru cel perivoj te čudovite nove ljubezni pred njegovimi očmi, je v srcu že koval sledeči sklep: „Za zdaj sem ujet; toda tudi ta ljubezen ne sme postati drugo v mojem življenju nego epizoda. Široka je planjava človeškega življenja in pametno srce je kakor dober gospodar, ki se ne zadovolji z eno lepo obdelano leho; ampak komaj je končana in nasejana ena, gre že dalje kopat in sejati.“

(Dalje prih.)

Pri starem petelinu.

Spisal Milan Pugelj.

(Dalje.)

— Nekaj lepega je treba reči, je šnilo Veronu v glavo in pomislil je. Povedal je to-le:

— Prejšnjo noč sem prebiral doma Prešernove poezije in tako mi je šlo k srcu, da se mi je zdelo, kakor bi bil jaz Prešeren in vi Julija. Prosim, berite jih še vi in mislite name.

Lenka je to stvar premislila in rekla:

— A, veste kaj, Prešernova ljubezen je bila vendar nesrečna! On je na primer pel: Da ne smem, si ukazala, belih rok se dotaknit'. To za vas ne velja!

— Najbolje je, če jo primem zdaj za roke, je mislil Veron in storil je tako. A ker je bil majhen in debel, in bi bil moral vstati, ali podrsati kako stol naprej, je Lenka sama skočila na noge in prišla njegove iztegnjene in rejene dlani. Zdaj sta se držala za roke in si gledala v oči. Lenke je bil sam ogenj. Gorele so ji oči, gorela lica in gorele ustne, da so bile kakor zrele češnje v pol-danskem sijaju. Smehljala se je, stiskala njegove roke in čakala.

— Lepa je, čarovita, si je mislil Veron in pri tem čutil potne kaplje, ki so mu polzele proti desnemu uhlju. Zdaj ni bilo časa zato, da bi se obrisal. Bog ve, je mislil naprej, ali je zdaj napačila tista ura, ko bi si jo lahko popolnoma osvojil. Ko bi lahko mrmral po ulici domov grede: Zmagal sem, trdnjava je padla!

Z levico je prijel njeno levico, z desnico pa jo je potegnil od strani k sebi.

— Med nama ni treba nobenih besed več, je dejal in tiščal desno sence ob njen komolec. Med nama je tako rekoč vse domenjeno.

In mislil je na tihem: Riskantno je, gotovo je riskantno. Ali je zdaj tista ura, ko bi bila lahko popolnoma moja, ali tudi ni.

Počasi jo je posadil na kolena in jo pričel poljubljati. Zdaj je bil zapažen od vseh strani. V hrbet, spodaj in od strani ga je grel stol, spredaj pa Lenka. Čutil je, kako mu nepretrgoma polze kaplje proti desnemu uhlju in za njim in mimo

njega dalje za vrat. Slutil je tudi, da se mu nos jako sveti, in večkrat je poškilil nanj.

Lenka mu je ovila roke okoli vrata in se razigrala kakor veverica. Poljubovala ga je in zraven premikala kolena naglo gori in doli in cepetala tako, kakor poreden otrok.

— Zdaj je tista ura, si je mislil, zdaj je! In nalahko in oprezno je položil svojo dlan na njeno koleno. Naenkrat je vse obtičalo. Lenka ni več cepetala, ni ga več poljubljala, temveč glavo je naslonila na njegovo ramo, in njegova desnica je ležala velika in rdeča na njenem mirnem kolenu.

— Riskantno je, si je naenkrat poklical v misli, vidi se, da je riskantno! Dvignil je zopet roko in ji jo ovil okoli pasa. Nekaj časa sta molče slonela, nato je Lenka vstala, ga prišla za ušesa in ga tebi nič meni nič dolgo tresla.

— To boli, je rekel, no, nehaj, porednica!

Vrgla se mu je nazaj v naročje, skrila obraz na rami in obtičala kakor mrtva. In zdaj si je mislil: Poznam te do dna, otročja si še, skakala bi kakor mlado mače, nisi še popačena! No, čakaj me! Pohujšam te jaz, ko te poročim. To bo jako kratkočasno. Ali za zdaj, je nadaljeval v mislih, je najbolje, če vstanem, ker vroče mi je strašno.

Poljubil jo je na vrat in rekel:

— Čakaj malo, podlasica, noga mi je vsa mravljinčja!

Vstala sta. Lenka je šla k oknu, sedla na preprost lesen stol in se zagledala v šipo. Veron je vzel robec in si brisal desno stran glave, vrat in nos. Oziral se je po sobi in obstal pred eno izmed širokookvirnih slik, kjer so bile naslikane rumene debele krave, in rekel:

— To je krasno, kaj takega mi res ugaja. Nekaj popolnoma enakega ali vsaj zelo sličnega si nabaviva tudi midva.

Lenka je zakašljala: Khm, khm!

Pogledal jo je, toda ona se ni ozrla.

Šel je naprej do omare za obleko in ogledaval srne iz mavca in nekakšne viteze, ki so stali po njej.

— Tudi to je lepo, tudi kaj takega si kupiva.

Lenka je vnovič zakašljala.

— Ali mi nagajaš, je vprašal, devičica?

— Ne, je odgovorila, bečka me.

Nato je vstala.

— Mislim, da je družba že odšla iz male sobe, je omenila resno. Lahko greva.

Veron je odprl in Marijana je letela in šumela s široko kikljo naprej po hodniku.

— To si nerodna! se je oglasila Lenka za njo.

Spodaj v stranski sobi je bilo vse prazno in tudi ni bilo videti, da bi bil že kdo pred kratkem sedel za mizo. Prt je bil bel, kozarci čisti in povezneni, posoda za sol in poper na mestu, istotako žveplenke. Lenka je sedla daleč stran od Verona in gledala po zmečkanem časopisu.

Potem je prinesla natararica, vsa rdeča in razburjena, četrtno vina.

— Kaj pa vam je, jo je vprašala Lenka.

Natararica se je sklonila in ji govorila polglasno proti ušesu:

— Tisti žandar je tukaj, je tako vesel!

— A tisti lepi?

— Tisti, da!

— Zakaj ga pa ne peljete v to sobo?

— Nisem vedela. No, seveda, takoj!

Žandar je prišel kmalu. V roki je prinesel dolgo sabljo in kapo in pozdravil je nemško. Imel je širok rdeč ovrtnik s tremi zvezdami na vsako stran in rumenimi našivi, gumbi so se svetili kakor zlato in v obraz je bil bel in rdeč kakor mleko in kri, a brke je imel po nemško zavihane in lase mastne in črne kakor cigan.

Veronu je bilo neprijetno. Naglo je izpil in se poslovil. V veži je rekel Lenki:

— Nimam se kaj ž njim pogovarjati.

— Vidi se mu, da je boljši človek. Naj bo torej med boljšimi, je menila Lenka.

Veron ni nadalje o tem premišljal. Šel je domov in poiskal sveže perilo. Predno je oblekel suknjo, je hodil dolgo golorok po sobi in premišljal doživljaje tistega popoldneva. Prijel se je večkrat za golo brado in se zadovoljno nasmehnil. Na mizi je odprl koledar in tisti dan rdeče podčrtal. Zraven je zapisal z majhnimi črkami: Važni in prijetni dogodki. Samska usoda odločena.

Nato je stopil k stenskem koledarju ob pisalni mizi, odtrgal list, in ker je bil rdeč, ga je orisal z modrim kolobarjem. Tudi tja je pripisal s tinto in majhno: Jedel sladke cmoke. Za življenje odločilen dan.

Potem je poklical služkinjo in vprašal po večerji. Moral je še čakati, ali bilo mu je prijetno, samo da je bil s svojimi mislimi sam. Ponavljal si je v spominu vse prizore, kakor so se vršili. Sedel je v naslanjač in držal roke tako, kakor pred nekaj urami, ko je pestoval Lenko.

* * *

Zadnji je prišel plešasti finančni svetnik Sokolec, in med tem ko je obešal suknjo in klobuk, se je že energično mešal v pomenek.

— Kaj pravite, gospod kolega? Da pes renči, kadar ga kdo boža? Ha, ha! Neverjetno!

— Gospod svetnik, dovolite, je prosil odločno mladi in zdravi Prek, po zunanjem poklicu finančni koncipist, po notranjem pa strasten lovec, dovolite, gospod svetnik, ravnokar sem dobil braka, pepelastega, nemška rasa, in ta renči vselej, kadar se laska in je zadovoljen.

— Nemogoče, je dejal debeli agent Štrucar. Ne mara vas, na svojega prejšnjega gospodarja misli.

— Koliko stavite? je vprašal Prek in ponudil sam. Deset litrov vina. Pijemo ga skupaj v soboto.

Tega ni hotel nihče sprejeti. Rajši so momljali v smodke in cigarete: No, kaj pa je nemogoče? Kaj se to pravi? Kdo bo za to stavil? Brezpomembno nazadnje.

Mladi, kuštravi in suhi pisatelj Krimek pa je dostavil:

Jaz imam tudi veselje za psa. Rad bi pa bundeža. Veste, kaj je to „bundež“?

Koncipist se je pozorno obrnil, pogledal v strop, pomislil in zmajal glavo. Krimek je razložil.

— Tako se pravi našemu narodnemu kmet-skemu psu. Srednje je velik, srednje kocast, rep nosi na pol kvišku, na pol ga poveša, uhljev nima ne klapastih, ne pokončnih, če ni prehudo lačen, je zavaljen, vrat ima debelejši kakor glavo in njegov gobec ni lep, ne grd. Barve je dimaste, a skozi dimasto sije hrapava rjavina. Oči ima pa poštene. Bundeža bi si poiskal.

Koncipist se je pomilovalno nasmehnil in se obrnil k Veronu:

— Vidi se, kaj ne, da je gospod Krimek pisatelj.

No, gospod Veron je malo slišal in kimal k marsikateri misli, ki bi se ji bil drugače samo vljudno namuznil. Čakal je na Lenko, ki ga je v zadnjem času jako zanemarjala. Kadar so se odprla vrata, so se mu prijazno nasmejale oči, a dozdej je bilo še vselej zaman. Prejšnji večer, ko ji je prinesel v dar poezije Simona Jenka, v mehko rdeče usnje vezane in z zlato obrezo, jo je božal po licih in silil, naj mu pove, kolikokrat na dan se spomni nanj. Rekla mu je: Vi ste kakor postna jed.

— Kako naj to razumem? je vprašal po pomisleku.

— Jejite redno postne jedi, pa boste vedeli!

Tedaj se je približala teta in pogovora ni bilo mogoče končati. Doma je pa dolgo o tem premišljal. Postna jed, prežganka in prežganka, no, treba bi bilo vedeti, ali je napravila dovtip, ali je menila zares. O tej stvari je hotel tisti večer ž njo govoriti.

Med tem so se odprla vrata in žandar je vstopil. Pozdravil je nemško s „Habe die Ehre, meine Herren“, salutiral s primerno gosposko lenobo, slekel suknjo, odpel sabljo, in obesil oboje s kapo vred. Sedel je na dolnji konec mize, poškilil na brke, štrleče v ostrem kotu kvišku, in jih z obema rokama naenkrat mogočno zasukal. Vsa izba je zadišala po pomadi, s katero je imel namazane svoje mastne in ciganske lase. Natakara Reza se je vsa rdeča prismejala in vprašala s krhkim in topečim se glasom:

— Kaj pa bodo dobrega, gospod Šajn?

In gospod Šajn je še vedno škilil na svoje brke, otipal njeno roko in naročil četrtinko rdečega. Zdaj je prišla Lenka. Bila je rdeče oblečena, kar se ji je dobro prilegalo. To pot se niso gospodu Veronu zaman smejale oči. Vsi so jo veselo pozdravili, Šajn pa je skočil kvišku, se naslonil s palci ob mizo in se priklonil. Lenka je šla naravnost h klavirju, ga odprla in rekla:

— Danes sem se naučila nekaj novega. Poslušajte.

In igrala je kratkočasno gavoto, ki je imela naslov „Babette“ in je vsem jako ugajala. Ploskali so in dejali:

— Še enkrat, le še enkrat! Prijazno se sliši to drobljanje.

Žandar pa je vzkliknil in zamahnil, da ploskne: Bis, bis!

Ko je igrala isto trikrat, je prenehala in sedela dalje pri klavirju z rokami na kolenih.

Veron je lovil neprenehoma njene poglede, toda sreče je imel jako malo. Koncipist in svetnik sta govorila o slovenskih prevodih nemških juridičnih izrazov in se sporazumela v toliko, da je „običajno pravo“ najboljša prestava za „Gewohnheitsrecht“. Jako nepovoljno sta se izražala o profesorjih kot prevajalcih. Svetnik se je nepretrgoma skliceval na to, da je prevedel eden izmed njih za neki urarski katalog „Ankerremontoiruhr“ z ankerremontoarsatom.

— Ali niste hoteli nekaj reči? je vprašala ljubeznivo Lenka in Veron se je sunkoma vrgel na stolu naprej.

— Kaj, prosim, kaj?

— Gospoda Šajna mislim, je pojasnila Lenka. In Šajn je dejal:

— Dovolite, da eno zapojem, vi me pa spremljajte. Videl bom, kako to pojde. Tisto bom o ciganski siroti.

Lenka je udarila par akordov, pomignila z glavo žandarju, ki je čakal tega znamenja napet in zleknjen. Desno je iztezal od sebe po mizi, levo pa je spustil zadaj čez naslonjalo stola. Pričel je peti cigansko siroto. Njegov glas je bobnel in se nenavadno tresel. Gostje so utihnili, vlekli iz cigaret in cigar dim, Lenka je igrala, a Šajn vedno glasneje in hitreje prepeval. Na koncu, ko je Lenka udarila po klavirju že tudi svoj običajni sklepni „brlink, brlink“, je rekel Krimek:

— No, dobra je ta!

Žandarju se je nekaj zaletela sapa in je kašljal. Koncipist se je oglasil:

— Gospod stražmešter, vi imate prav močan glas. Samo trese se vam zelo, a to se da odpraviti. Med je najboljši.

— A tako gospod?! je odvrnil pozorno Šajn. Koliko ga pa naj jemljem?

— Ja, veste kaj, vi ste močni, vam ga bo pa že treba vsak dan dober kozarec. Potem sem pa prepričan, da se vam ne bo grlo več tako majalo.

Lenka je vstala, zapirala klavir, se zamotila z notami, se muzala počasi okoli mize in sedla končno k žandarju. Veron se je že prej jako potil in zdaj mu je bilo še huje. Neprenehoma je segal v žep po robec, si brisal glavo nad desnim uhljem, kjer so se svetili vedno novi biserčki potu, in ožemal nos.

Kakšne brke ima ta žandar, si je olajševal v mislih svoje turobno srce, kako je to ostudno! Opazovalec se vedno boji, da si ne iztakne ž

njimi oči! — Ali izmišljena tolažba je malo izdala in od srca je vrela na vse strani po telesu neka razburljiva vročina, ki je vse živce jako npenjala in mučila. Gospod Veron se je bil tako raztresel vsled lastnega križnega občutja, da je slišal govor svojih sosedov kakor daljne odmeve od gorskih vrhov gorenjske krajine. Kadar je slišal svoje ime, ki mu je tudi čudno votlo zvenelo, se je v špico nasmehnil in uljudno prikimal.

Gospod Šajn in Lenka sta še enkrat pela in med tem so odšli gostje tiho pokašljevaje. Veron je šel z njimi in se poslovil tam, kjer se cepi ulica proti njegovi trgovini. A ni mu dalo drugače, kakor da se je pred pragom vrnil in jo krenil nazaj k staremu petelinu. Šel je parkrat gor in dol mimo vrat in nato vstopil. Naletel je na Marijano in jo poklical ven. Hodila sta po trotoarju. Na gornjem koncu ceste je stal policaj in v stolpičku njegove pikelhavbe je odsevala mestna luč. Tu ali tam je priklepal mimo fijakar in enolično odsvetil in odklepal. Pihala je burja in nosila po jarku koščke popirja in nekaj velih listov.

— Gospodična, vi veste, o čem hočem z vami govoriti, je spregovoril nekoliko nervozno Veron.

— Če zapičim kazalec v čelo, je odgovorila Marijana kratkočasno, pa uganem.

— Vprašam: recite mi, ali sem jaz kaj zakrivil?

— Ne vem prav za prav, kaj naj rečem. Recite odkriteje, pa bom še jaz poizkusila isto.

— Ona, ne zamerite mi, nekoliko sem se razburil, ona sedi z žandarjem, Lenka namreč s Šajnom, sedita, igrata . . . kar tako . . . meni nič in tebi nič. Narobe pa, to sva jaz in Lenka, je že vse medsebojno dogovorjeno in tako rekoč

sklenjena stvar . . . Jaz sem, ne jezite se, razburjen sem, hotel ravno danes govoriti z gospodom stricem ali gospo teto (vseeno, kaj ne?) in sem vzel tudi v ta namen s sabo hranilno knjižico. Prosim, čakajte, stopiva tukaj pod luč . . . pokažem vam, e, ti prokleta suknja in gumbi! No, tukaj je.

— Oh, saj tega ni treba!

— Prosim, no, ko sva že ravno pri tem, dajte, pogledajte Vidite, tukaj je vse. Torej spomladi je bilo prihrankov devet tisoč petsto šest kron in zdaj, ko imamo jesen, je naraslo še za to-le svotico tukaj in z obrestmi znaša zdaj vse skupaj (tukaj spodaj, vidite, to-le je svota) deset-tisoč ena krona in tri in šestdeset vinar. Jaz, veste, sem človek, ki ima trgovino rad, kakor kako živo stvar, kakor kako osebo, ki mu je tekom življenja posebno prirastla k srcu. Jaz spadam med tiste ljudi, ki ne dajo na smrtni postelji trgovine v roke lahkomišnemu sinu, temveč tistemu poslovođji ali komiju, o katerem so prepričani, da se ji bo v njegovih rokah dobro godilo. Seveda bi imel rajši sina. Toda zašel sem, to ne spada sem. Hotel sem pa še reči vašemu stricu ali teti (kdor bi že bil), da nimam dolga in da vse sproti plačam, kar kupim. Meni (kaj vas, kaj ne, to briga?) ne gre slabo. Namreč kar se tiče imovine. Hiša, trgovina, lep vrt, par konj, prihranki, kaj ne! Vendar . . . vendar . . . meni leži nekaj na srcu, nekaj drugega, kakor je to, kar vam pripovedujem, in tisto bi vam prav za prav rad povedal. Jaz ne spadam med zgovorne ljudi. V besedi sem neroden, imam pa strica, saj res, strica, ki ima jezik namazan, jako namazan. Morda bi ta . . .

— Veste kaj, mraz je, povejte hitro, če ne, pa odloživa na jutri! Brrr. (Konec prih.)

Večer v Barkovljah.

Sumi pod cesto morje . . . Skoz večer mrak tajno svoje tenke niti veže, da še ne sluti daljni ta vsemit, kako ga noč zavija v črne mreže.

In kot da se čez vse razlil požar neskončen je, še krvavi obzorje, a še en hip — in ta blesteč oltar pogrezne se v noči globoko morje.

Janko Samec.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

„Mar mi je vaš Zozim“, je odgovoril gospod d' Anquetil. „Mar mi je, ali me razumete, abbé? Toliko mi je mar kakor kralju njegova prva ljubica.“

In zapel je:

Pogum, jahaček mladi moj,
pokoncu mi v strementih stoj,
vse drugo poskrbi deklina, —
tanina, nina.

„Kdo je pravzaprav ta Zozim?“

„Zozim, gospod,“ je odgovoril abbé, „Zozim Panopolitanec je bil grški učenjak, ki je cvetel v Aleksandriji v tretjem stoletju krščanskega štetja in je pisal razprave o spagirski umetnosti.“

„Pa kaj to meni?“ je vprašal gospod d' Anquetil; „in zakaj ga prevajate?“

Sedaj pšenica nam cvetè,
prebrisano veli deklè,
Bog živi prvo sultanico,
in nam pšenico!

„Gospod,“ je rekel moj dobri učitelj, „pri-
znam, da ni v tem delu haska, ki bi se dal otipati,
in da se bo zavoljo tega svet prav tako naprej
sukal. Ampak, če pojasnim z opazkami in komen-
tariji razpravo, ki jo je sestavil ta Grk za svojo
sestro Teosebijo...“

Katarina je prekinila govor mojega dobrega
učitelja, pevaje z vreščecim glasom:

Pisarček si, moj dragi mož,
a kmalu vojvoda mi boš,
naj še tako zavist jih zvija —
tarija, rija.

„... Obogatim,“ je nadaljeval moj dobri
učitelj, „zakladnico človeškega znanja, ki so jo
nakopičili učeni možje, in prinesem svoj kamenček
k spomeniku resnične zgodovine, ki je vse bolj
zgodovina načel in misli, nego-li zgodovina vojen
in pogodeb. Zakaj, gospod moj, človeška plemen-
itost...“

Katarina je povzela:

To po Parizu bo šepet,
od ust do ust strupen klepet,
a nama dvema, kaj to mari —
lalarifari.

In moj dobri učitelj je rekel med tem:

„... Je misel. In v tem oziru ni brezpo-
membno vedeti, kakšne ideje je imel ta Egipčan
o naturi kovin in o svojstvih materije.“

Gospod abbé Jeronim Coignard je potegnil
globok požirek vina, med tem ko je Katarina še
vedno krožila:

Svetal je cilj, teman je pot,
kaj drugim mar, kako in kod!
Kdor se do vojvodstva prismuka,
zau, zauka!

„Abbé,“ — je rekel gospod d' Anquetil, „vi
ne pijete, in vrhutega blebečete. V Italiji, za na-
sledstvene vojne, sem bil pod poveljstvom briga-
dirja, ki je prevajal Polibija. Ampak to vam je
bil tepec. Čemu prevajati Zozima?“

„Ako hočete že vse vedeti,“ je rekel moj
dobri učitelj, „jaz čutim pri tem nekako čutno
naslado.“

„Moška je ta!“ je rekel gospod d' Anquetil.
„Ampak kako vam more pri tem pomagati gospod
Vrtiraženj, ki se ta trenotek ljubkuje z mojo
metreso.“

„Z znanjem grščine,“ je odgovoril moj dobri
učitelj, „ki ga je prejel od mene.“

Gospod d' Anquetil se je okrenil proti
meni:

„Kaj, gospod, vi znate po grško! Torej niste
plemič?“

„Gospod,“ sem mu razložil, „moj oče je
zastavonoša bratovščine pariških kuharjev.“

„Potemtakem vas nikakor ne morem ubiti,“
mi je odgovoril. „Izvolite mi oprostiti. Ampak,
abbé, vi ne pijete. Prevarili ste me. Mislil sem,

da ste pivec in rad bi vas bil vzel za svojega miloščinarja, kadar bi imel svoj dom.“

V tem pa je pil gospod abbé Coignard kar iz steklenice, in Katarina, sklonjena proti mojemu ušesu, mi je pošepetala:

„Jakop, čutim, da bom ljubila vekomaj samo vas.“

Te besede, prihajajoče od lepe ženske v srajci, so me sila razburile. Katarina me je docela opojila, ker mi je dajala piti iz svoje čaše, kar je ostalo neopaženo v zmešnjavi te večerje, ki je vse glave zadosti razgrela.

Gospod d' Anquetil je razbil ob mizi še eni steklenici vrat in nam je zopet zvrhoma nalival, in od tistega trenutka se nisem več jasno zavedal, kaj se je govorilo in počenjalo okoli mene. Vendarle sem videl, da je Katarina zahrbtno zlila kozarec vina svojemu ljubčku za vrat, med tilnikom in ovratnikom, in ji je gospod d' Anquetil vrnil s tem, da je razlil dvoje, troje steklenic po gospodični v srajci, ki jo je na ta način izpremenil v nekako mitologično figuro, v mokre vrste nimfo ali najado. Ona se je zato togote jokala in se vila v krčih.

Tisti hip zaslišimo v nočni tišini udarce klavira po vratih. Takoj smo okameneli in onemeli kakor začarani gostje.

Skoro nato so se udarci po sili in po številu podvojili. In prvi je prekinil molk gospod d' Anquetil, ki se je s strahovitimi kletvinami naglas izpraševal, kdo neki bi utegnil biti ta vsiljivec. Moj dobri učitelj, kateremu so dajale često najbolj navadne okolnosti povod za občudovanja vredne maksime, se je dvignil in je spregovoril maziljeno in tehtovito:

„Kaj nam roka, ki buta tako trdo po vratih iz preprostega in nemara smešnega povoda! Ne zanimajmo se zanjo in mislimo si, da trkajo ti udarci na vrata naših duš, zakrknjenih in pokvarjenih. Recimo si ob vsakem udarcu, ki se oglasi: Ta-le nas opominja, naj se poboljšamo in skrbimo za svoje izveličanje, ki si ga v veseljačenju zanemarjamo; ta-le, naj zametamo zaklade tega sveta; ta-le, naj mislimo na večnost. In tako se okoristimo kar več mogoče s sicer neznatnim in ničevim dogodkom.“

„Vi ste šaljivec, abbé,“ je rekel gospod d' Anquetil; „saj razbijajo s tako silo, da nam še vrata raztreskajo.“

In resnično, kladivo je gromovito bobnelo.

„Razbojniki so,“ je rekla mokra deklica. „Jezus, poklali nas bodo; to nam je za kazen, ker smo zapodili fratra. Kolikokrat že sem vam rekla, Anquetil, da preti nesreča hišam, odkoder so zapodili kapucina.“

„Govedo,“ je zarentačil gospod d' Anquetil. „Ta prokleti kutar ji natveze, kar le hoče. Tatje bi bili uljudnejši, ali vsaj mirnejši. To bo rajši straža.“

„Straža! Pa saj to je še huje,“ je rekla Katarina.

„Peh,“ je rekel gospod d' Anquetil, „jih že namlatimo.“

Moj dobri učitelj si je vtaknil iz previdnosti eno steklenico v en žep in drugo v drugi žep, zavoljo ravnotežja, kakor pravi prislovica. Vsa hiša se je tresla pod udarci srditega razbijača. Gospod d' Anquetil, kateremu je ta naskok dramil vojaške kreposti, je zakričal:

„Sovražnika pa res moram spoznati.“

Opotekaje se je pohitel proti oknu, kjer je bil malo prej svojo ljubico rahlo sklapouhal, potem se je prikrohotal v obednico.

„Ha, ha, ha!“ je rezgetal, „ali veste, kdo trka? Gospod de la Guéritau de lasulji na kito, z dvema dolgima lakajema, ki nosita prižgane plamenice.“

„Ni mogoče,“ je menila Katarina, „zdaj spi pri svoji stari ženi.“

„Potem“, je rekel gospod d' Anquetil, „je njegov duh, ki mu je močno podoben. Vrh tega moramo verjeti, da si je ta duh nataknil najemnikovo lasuljo. Duh sam je ne bi znal tako dobro posneti, tako je smešna.“

„Ali govorite resnico in ne zbijate šal?“ je vprašala Katarina. „Ali je res gospod de la Guéritau?“

„On sam, Katarina, ako se smem zanesti na svoje oči.“

„Izgubljena sem,“ je zavpila ubožica. „Ženske so pač nesrečne. Nikdar jim ne dajo pokoja. Kaj bo z menoj? Ali se ne bi hoteli, gospoda, poskriti po raznih omarah?“

„To bi se lahko zgodilo,“ je rekel gospod abbé Coignard; „ali kako naj zapremo s seboj vred te prazne steklenice, ki imajo večinome preluknjane trebuhe ali vsaj odsekane vratove, potem črepinje velikega bokala, ki mi ga je vrgel gospod v glavo, ta prt, to pasteto, te prikuske, te plamenice in gospodičnino srajco, ki se je tako prepojila z vinom, da je samo še prozorna rožna tenčica okrog njene lepote?“

„Res je, ta bedak mi je zmočil srajco,“ je rekla Katarina, „in nahod bom dobila. Toda mogoče bi zadostovalo, če bi skrila gospoda Anquetila v podstrešno sobo. Gospoda abbéja bi izdala za svojega strica in gospoda Jakopa za svojega brata.“

„Kaj pa še,“ je ugovarjal gospod Anquetil. „Jaz sam pojdem gospoda de la Guérिताude prosit, naj pride z nami večerjat.“

Silili smo ga vsi, moj dobri učitelj, Katarina in jaz, naj odneha, milo smo ga prosili, obesili smo se mu okrog vratu. Vse zaman. Vzel je plamenico in je odšel po stopnicah. Trepetaje smo stopali za njim. Odprl je vrata. Tam je stal gospod de la Guérिताude, takšen, kakoršnega nam je bil on opisal, s svojo baroko, med dvema lakajema s plamenicami v rokah. Gospod d' Anquetil ga je ceremonijozno pozdravil in mu je rekel:

„Storite nam uslugo, gospod, in stopite v to hišo. V nji najdete ljubeznive in zanimive ljudi: enega Vrtiražnja, kateremu pošilja Katarina skozi okno poljube, in enega abbéja ki veruje v Boga.“

Globoko se je priklonil.

Gospod de la Guérिताude je bil nekam dolg in suhljat človek, ki ni bil bogvekak vnet za šale. Anquetilova ga je močno razdražila in jeza se mu je še bolj palila, ko je videl mojega dobrega učitelja odpetega, z eno steklenico v roki in drugima dvema v žepih, in Katarino v mokri, oprijemajoči se srajci.

„Mladi mož,“ je rekel s hladnim srdom gospodu Anquetilu, „čast mi je poznati vašega gospoda očeta, s katerim se bom jutri razgovarjal o mestu, kamor vas pošlje kralj premišljevat svojo razvratnost in svojo nesramnost. Ta častivredni žlahtnik, kateremu sem posodil denarja, ki ga ne terjam od njega, mi ne more ničesar odreči. In naš srčnoljubljeni knez, ki tiči natanko v istih razmerah kakor vaš gospod oče, mi je naklonjen. Torej je stvar dognana. Že marsikatero težjo sem ukrenil, hvala Bogu. Glede te-le deklina tukaj pa, ker ni upanja, da bi jo spravili na pravo pot, bom govoril dopoldne par besed s policijskim ravnateljem, ki vem da je popolnoma pripravljen poslati je v bolnišnico. Drugega vam nimam povedati. Ta hiša je moja, jaz sem jo plačal in jo zahtevam zase.“

Potem se je obrnil k svojim lakajem, pokazal je s palico na mojega dobrega učitelja in name in je dejal:

„Vrzite ta-le dva pijanca venkaj.“

Gospod Jeronim Coignard je bil ponavadi vzorno pohleven, in rad je zatrjeval, da sa ima zahvaliti za to milo potezo v svojem značaju neprilikam življenja, ker ga je usoda obdelovala kakor kreme, ki jih morje gladi, ko jih vali v svoji plimi in oseki. Zlahka je prenašal žalitve tako v krščanskem kakor v filozofskem duhu. Največ pa mu je pri tem pridovalo, da je preziral ljudi, ne izvzemši samega sebe. To pot je izgubil vso mero in je pozabil vso previdnost.

„Tiho, umazani cestinar,“ je kričal, vihteč svojo steklenico kakor kij. „Ako se mi predrznejo ti capini približati, jim razčesnem glave, da se nauče spoštovati mojo obleko, ki izpričuje dovolj jasno moj sveti stan.“

V žaru plamenic, svetel od znoja, zaripel, z izbuljenimi očmi, obleko odpeto in debeli trebuh napol izven hlač, je bil videti moj dobri učitelj tič, s katerim ne opraviš izlepa. Capini so se obirali.

„Dajte ga,“ jim je kričal gospod de la Guérिताude, „dajte ga, dajte to vinsko bariglo! Ali ne vidite, da ga je treba samo pahniti v jarek, kjer obleži, dokler ne pridejo pometachi, da ga vržejo v voz za smeti? Jaz sam ga bom, pa če si tudi omažem obleko.“

Moj dobri učitelj je te psovke v živo občutil.

„Mrzki cestinar,“ je grmel z glasom, ki bi se po vsej pravici smel razlegati po cerkvah, „nesramni davkar, barbarska pijavka, ti trdiš, da je ta hiša tvoja? Da ti bomo verjeli, da bomo vedeli, da je tvoja, zapiši vendar na vrata to besedo iz evangelija: A c e l d a n a, kar pomeni: S krvjo kupljena! Potem se bomo poklonili in pustili gospodarja, naj stopi v svoje bivališče. Zaplotnik, tolovaj, morilec, zapiši no z oglom, da ti jo zabrusim v zobe, zapisano s tvojo umazano roko, na tem pragu, tvojo lastninsko pravico: kupljeno s krvjo vdove in sirote, kupljeno s krvjo pravičnika, A c e l d a n a. Če ne, ostani zunaj in pusti nas notri, ti poštenjakovič.“

Gospod de la Guérिताude, ki svoj živ dan ni slišal kaj podobnega, je mislil, da ima opravičiti z norcem, kar ni bilo neopravičeno mnenje, in je vzdignil, bolj da bi se branil nego da bi napadal, svojo veliko palico. Moj dobri učitelj, ves iz sebe, je zagnal svojo steklenico gospodu davčnemu najemniku v glavo; ta je z viškom telebnil ob tlak in zakričal: „Ubil me je!“ In ker

je plaval po razlitem vinu, je bila vsa podoba, kakor da je umorjen. Njegova lakaja sta se hotela vreči na ubojnika, eden izmed njiju, ki je bil močan hrust, je mislil, da ga že ima, ko ga sune gospod abbé Coignard s tako silo v želodec, da se je trebeljak takoj zavalil v jarek prav zraven najemnika.

Na svojo nesrečo se je dvignil in oboroživši se s še gorečo plamenico se je pognal po drevo-redu, odkoder mu je prihajala nezgoda. Mojega dobrega učitelja ni bilo več tam: že je bil pobral kopita. Bil pa je tam gospod d' Anquetil s Katarino, in on je dobil z baklo po čelu. Ta uvreda se mu je zdela neznosna; potegnil je meč in ga je zadril nesrečnemu capinu v trebuh, ki je tako na svojo škodo zvedel, da se s plemiči ni šaliti kar tebi nič meni nič. Ali moj dobri učitelj ni napravil še dvajset korakov po cesti, ko se spusti drugi lakaj, dolgin z nogami kakor pajek, v diru za njim in kriči straži in rjuje: „Primite ga!“ Bil je urnejši od njega, in videli smo, da je na oglu ulice svetega Viljema že iztezal roko, da bi ga zagrabil za vrat. Moj dobri učitelj pa, ki je bil zvit kot kozji rog, se je nenadoma obrnil, skočil v stran, nastavljal svojemu možaku nogo in ga poslal proti kantonu, kjer si je razbil glavo. To se je zgodilo med tem, ko sva tekla gospod Anquetil in jaz na pomoč gospodu abbéju Coignardu, ki ga v tej silni nevarnosti nisva mogla na cedilu pustiti.

„Abbé,“ je rekel gospod Anquetil, „sezite mi v roko: vi ste pogumen dečko.“

„Zdi se mi, prav res,“ je dejal moj dobri učitelj, „da sem tako-le malo moril. Ampak toliko pokvarjen le še nisem, da bi se s tem ponášal. Zadovoljen bom, če mi ne bodo delali radi tega prehudih očitkov. Takih nasilnosti nisem prav nič vaju, in takšen, kakoršnega me vidite, gospod, sem bil bolj ustvarjen za poučevanje lepega slovstva na kolegijski leci, nego za pretepanje z lakaji ob obcestnih kantonih.“

„O,“ je povzel gospod Anquetil, „to še ni najhujše, kar ste storili. Meni se zdi, da ste umorili glavnega davčnega najemnika.“

„Ali da res?“ je vprašal abbé.

„Tako res, kakor sem jaz porinil tej kanalji svoj meč v kako črevo.“

„Če je stvar taka,“ je rekel abbé, „bi bilo treba najprej prositi odpuščanja Boga, kateremu edinemu smo odgovorni za prelito kri, drugič

stopiti naglo k bližnjemu vodnjaku, da se umijemo. Zakaj zdi se mi, da mi teče kri iz nosa.“

„Prav govorite, abbé“ je rekel gospod Anquetil, „zakaj tepec, ki se sedaj z razparanim trebuhom steguje po jarku, me je česnil po čelu. Kakšna nesramnost!“

„Odpustite mu,“ je rekel abbé, „da bo tudi vam odpuščeno.“

Tam nekje, kjer se Brodarska ulica gubi v polje, smo našli kakor nalašč za bôlniškim zidom majhnega bronastega Tritona, ki je cedil vodni curek v kaméno kotanjo. Tamkaj smo se ustavili, da bi se oprali in pili. Zakaj imeli smo suho grol.

„Kaj smo storili,“ je rekel moj dobri učitelj, „in kako sem prekoračil svojo čud, ki je miroljubna? Seveda je res, da se ne sme ljudi soditi po tistih dejanjih, ki so odvisna od okoliščin, marveč po vzgledu našega nebeškega očeta po njih tajnih mislih in globokih namenih.“

„In Katarina,“ sem vprašal jaz, „kaj se je zgodilo ž njo ob tem strašnem dogodku?“

„Jaz sem jo pustil,“ mi je odgovoril gospod Anquetil, „pri njenem najemniku: pihala mu je v usta, da bi ga oživila. Ali naj le piha, kolikor hoče, jaz ga poznam, Guéritau dea. Brez usmiljenja je. Poslal jo bo v bolnico ali morda v Ameriko. Žal mi je zanjo. Bila je čedno dekle. Rad je nisem imel, ali ona je bila nora name. In glejte čudo prečudno: brez metrese sem.“

„Nič se ne vznemirjajte zavoljo tega,“ je rekel moj dobri učitelj. „Najdete si drugo, ki ne bo bogvekakoli različna od te, ali vsaj bistveno različna ne. In meni se močno tako zdi, da je to, kar iščete vi pri eni ženski, skupno vsem.“

„Znano je,“ je rekel gospod Anquetil, „da smo v nevarnosti, jaz, da me vtaknejo v Bastiljo, in vi, abbé, da vas obesijo z Vrtiražnjem, vašim učencem, vred, ki vendar ni nikogar ubil.“

„To je le preresnično,“ je odgovoril moj dobri učitelj. „Mislim moramo na svojo varnost. Nemara nam bo treba zapustiti Pariz, kjer nas bodo brez dvoma zasledovali, in celo bežati na Nizozemsko. Ojej, v duhu vidim, da bom pisal tam knjižure za gledališke igralke s prav tisto roko, ki je z zelo obširnimi opazkami pojašnjevala alkimistične traktate Zozima Panopolitana.“

„Poslušajte me, abbé,“ je rekel gospod Anquetil, „jaz imam prijatelja, ki nas bo skrival na svojem posestvu ves čas, dokler bo potrebno. On prebiva štiri milje od Lyona v strahoviti in

divji pokrajini, kjer ni videti drugega nego topole, travo in gozdove. Tja moramo iti. Tamkaj počakamo, da preide nevihta. Hodili bomo na lov. Ampak čimprej si moramo poiskati poštni voz, ali bolje rečeno, berlisko.

„Za to reč, gospod,“ je rekel abbé, „imam, kar potrebujete. Krčma pri „Rdečem Konjičku“, na ravnici pri Ovčaricah, vam da dobrih konj in vsakojakih voz. Gospodarja sem poznal takrat, ko sem bil tajnik pri gospe Saint-Ernestovi. Rad je postregel odličnim gostom; mislim pač, da je že mrtev, pa saj mora imeti sina, ki mu je čisto podoben. Imate denarja?“

„Precejšnjo svoto imam pri sebi,“ je odgovoril gospod Anquetil. „To mi je zelo všeč; zakaj, na to še misliti ni, da bi stopil domov, kjer me bodo prav gotovo iskali biriti, da bi me odvedli v Châtelet. Svoje ljudi sem pozabil pri Katarini in Bog ve, kaj je z njimi; pa to me malo briga. Pretepal sem jih, plačeval jih nisem, in vendar si nisem njihove zvestobe v svesti. Na kaj bi se še zanesel? Pojdimo neutegoma k Ovčaricam.“

„Gospod,“ je dejal abbé, „jaz vam bom nekaj predlagal, z upanjem, da vam bo pogodu. Midva stanujeva, Vrtiraženj in jaz, pri Peščenem Križu, v alkimističnem, podrtinastem gradu, kjer lahko prebijete kakih dvanajst ur, ne da bi vas kdo zapazil. Tjakaj vas povedeva in ondi počakamo, da bo naš voz pripravljen. To je pripravno, da je Križ blizu Ovčaric.“

Gospod Anquetil ni imel kaj ugovarjati proti tem načrtom in sklenili smo pred Tritončkom, ki je pihal vodo iz svojih napetih lic, da pojdemo najprej k Peščenemu Križu in da si vzamemo potem v krčmi pri Rdečem Konjičku berlisko, ki nas popelje v Lyon.

„Zaupal vam bom, gospoda,“ je spregovoril moj dobri učitelj, „da se mi je od treh steklenic, ki sem jih iz previdnosti pobasal, ena žalibog razbila na glavi gospoda de la Guérिताude, druga mi je počila med begom v žepu. Vseh nam je lahko žal. Tretja se mi je proti vsemu pričakovanju ohranila; evo je!“

In potegnivši jo izpod obleke, jo je položil na rob od vodnjaka.

„Vse je v redu,“ je rekel gospod Anquetil. „Vi imate vina, jaz imam kocke in kvarte v žepu. Lahko igramo.“

„Res,“ je dejal moj dobri učitelj, „da je to velika zabava. Šop kvart, gospod, je knjiga

pripovedne vsebine tiste vrste, kakor takozvani romani, in pred drugimi takimi knjigami ima to posebno prednost, da jo delamo hkrati ko jo beremo, in da nam ni treba biti duhovitim, da jo naredimo, niti poznati črk, da jo beremo. Tudi v tem oziru je čudovito delo, da nam pokaže redovit in nov zmisel vsakokrat, kadar ji premešamo strani. Tako umetelno je, da se mu nikakor ne moremo prenačuditi, zakaj z matematičnega stališča mu priteka na tisoče in tisoče iznenadljivih kombinacij in tolikanj posebnih zvez, da so ljudje, seveda po krivem, domnevali, da se v njih razodevajo skrivnosti srca, misterij usode in tajinstva bodočnosti. To, kar sem rekel, se tiče pred vsem ciganskega taroka, ki je najodličnejša med igrami, se pa lahko raztegne tudi na piket. Izumili so kvarte po vsej priliki stari narodi, in jaz, čeprav, da vse povem, ne poznam nobenega teksta, ki bi me v tem pozitivno potrjeval, mislim, da so kaldejskega izvora. Ali piket v svoji sedanji obliki ne seza nazaj preko kralja Karola sedmega, ako je resnično, kar trdi učena razprava, ki se spominjam, da sem jo bral v Séezu, da nam srčna dama emblematično predstavlja lepo Nežico Sorelovo, in da pikova dama pod imenom Palade ni nobena druga nego tista Ivanka Dulysova, tudi Ivanka d' Arc imenovana, ki je s svojo hrabrostjo vzpostavila zadeve naše monarhije in so jo potem Angleži v Rouenu kuhali v kotlu, katerega kažejo za dva vinarja in ki sem ga tudi jaz videl na svojem potovanju skozi to mesto. Nekateri zgodovinarji vendar trdijo, da je bila ta devica živa na grmadi sežgana. V Nikolaju Gillesu in v Pasquierju beremo, da sta se ji prikazali sveta Katarina in sveta Marjeta. Prav gotovo, da jih ji ni poslal Bog; zakaj ni ga človeka količkaj učenega in v pobožnosti utrjenega, ki ne bi vedel, da so to Marjeto in to Katarino iznašli tisti bizantinski menihi, ki so s svojimi gromozanskimi in barbarskimi utvarami martirologij čisto onečedili. Smešna pobožnost tiči v trditvi, da so se po božjem dovoljenju prikazovale tej Ivanki Dulysovi svetnice, ki jih sploh nikdar bilo ni. Kljub temu so stari kronisti to brez vsakršnega strahu učili. Zakaj niso povedali, da je Bog poslal tej devici še plavolasko Isoldo, Meluzino, Berto z veliko nogo in vse junakinje viteških romanov, katerih eksistenca ni nič bolj bajkasta nego eksistenca device Katarine in device Marjete? Gospod de Valois se je v zadnjem stoletju po pravici uprl zo-

per te debele pravljice, ki so veri tako protivne, kakor je zmota nasprotna resnici. Bilo bi želeli, da bi kak zgodovinsko izobražen menih ločil resnične svetnike, ki je prav, če jih častimo, od takih svetnikov kakor je Marjeta, Luca ali Lucija, Evstahij, ki so namišljeni, in celo kakor je sveti Jurij, proti kateremu imam pomisleke.

Da se morem kedaj zalezti v kakšno lepo opatijo, opremljeno z bogato knjižnico, bi posvetil tej nalogi ostanke svojega življenja, napolnjenega v strahovitih viharjih, ki so mi često ladjo razbili. V pristan me vleče, in duša mi hrepeni in teži po čistem pokoju, ki se prilega mojim letom in mojemu stanu.

Medtem ko je govoril gospod abbé Coignard te spomina vredne besede, je sedel gospod Anquetil, ne da bi ga poslušal, na robu kotanje in je mešal kvarte in preklinjal kakor sam vrag, ker ni bilo prav nič videti, da bi bili mogli igrati partijo piketa.

„Prav imate, gospod,“ je rekel moj dobri učitelj; „ne vidi se posebno dobro, in tudi jaz sem malo nevoljen, ne toliko z ozirom na kvarte, ki jih izlahka pogrešam, kolikor zaradi svoje želje, da bi prebral nekaj strani Boetijevih „Tolažb“; en izvod majhne oblike nosim zmeraj v žepu, da ga odprem v trenutku, kadar zabredem v nezgodo, kakor se mi je pripetilo danes. Zakaj to je kruto nemilo, gospod, človeku mojega stanu, biti morilec in v nevarnosti, da ga vtaknejo v cerkveno ječo. Čutim, da bi ena sama stran te čudovite knjige potrdila moje srce, ki se grudi ob sami misli na cerkvenega sodnika.“

Ko je govoril te besede, je sedel na drugi kraj kotanje in to tako globoko, da se je pogreznil v vodo z vsem lepim osredjem svojega telesa. A to ga ni prav nič vznemirjalo in bilo je videti, kakor da tega sploh ni opazil; potegnil je iz žepa svojega Boetija, ki ga je imel res pri sebi, nataknil si je naočnike, od katerih je ostala samo še ena šipa in še ta na tri kraje počena, ter je začel po drobni knjižici iskati strani, položaju najbolj prikladne. Prav gotovo bi jo bil našel in zajel iz nje novih sil, da ga niso pri iskanju ovirali pohabljeni naočniki, solze, ki so mu silile v oči in medla svetloba, ki je prihajala od neba. Toda kmalu je moral priznati, da prav nič ne vidi, in zato se je spravil nad luno, ki mu je kazala svoj špičasti rog izza oblaka. Živahno jo je nagovoril in ji je prerekal vse močnejše:

„Nečista zvezda, vlačugasta pohotnica,“ ji je dejal, „neutrudno razsvetljuješ človeške grdobije, in ne privoščiš niti enega žarka svoje luči tistemu, ki išče čednostnih maksim!“

„In tako, abbé,“ je rekel gospod Anquetil, „ker nam ta cofutasta luna daje dovolj svetlobe, da nas lahko vodi po cestah, in premalo za piket, se napotimo mahoma proti tisti graščini, ki ste mi o nji govorili in kamor moram priti, ne da bi me kdo videl.“

Svèt je bil dober, in ko smo popili iz steklenice vse vino do zadnjega kanca, smo vsi trije ubrali pot proti Peščenemu Križu. Jaz sem korakal spredaj z gospodom Anquetilom. Moj dobri učitelj, ki ga je zadrževala obilica vode v hlačah, je za nama javkal, vzdihal in se cedil.

* * *

Prvi svit nam je že zbadal izmučene oči, ko smo dospeli do zelenih vrat Peščenega parka. Trkála nam ni bilo treba vzdigovati. Že nekaj časa tega nama je bil izročil gospodar ključke svojega doma. Zmenili smo se, da pojde moj dobri učitelj z gospodom Anquetilom oprezno spredaj v senci drevoreda, jaz pa ostanem malo zadaj in opazujem, če bi bilo potrebno, zvestega Kritona in kuhinjske vajence, ki bi utegnili tihotapskega prišleca videti. Ta načrt, ki je bil samo pameten, mi je prizadejal še dolgotrajne neprilike. Zakaj tisti hip, ko sta moja tovariša že prekoračila stopnice in dospela neopažena do moje sobe, kamor smo sklenili spraviti gospoda Anquetila do pobega s pošto, sem stopal jaz komaj proti drugemu nastropju, kjer srečam baš samega gospoda Astaraca v rdeči damastovi halji in s srebrnim svečnikom v roki. Položil mi je po svoji navadi roko na ramo.

„No vidite, sinko moj,“ mi je rekel, „ali niste zelo srečni, da ste prekinili vse občevanje z ženskami in na ta način ubežali vsem nevarnostim slabe družčine? Med temi vzvišenimi zračnimi deklicami se vam ni bati tistih preprirov, ravsanj, tistih žalečih in silovitih prizorov, ki izbruhavajo ponavadi med nenravno živečimi bitji. V tej samoti, ki jo oživljajo vile s svojim čarom, uživate blažen mir.“

Spočetka sem mislil, da se norčuje. A skoro sem spoznal po njegovem obrazu, da na kaj takega niti ne misli.

„Srečal sem vas kakor zanalašč, sin moj,“ je pristavil, „in storite mi veliko uslugo, ako stopite za trenotek z menoj v mojo delavnico.“

Šel sem za njim. Z najmanj vatel dolgim ključem je odklenil vrata v tisto proketo sobo, ki sem videl ondan, kako so švigali iz nje peklenški plameni. In ko sva stopila oba v laboratorij, me je naprosil, naj netim ogenj, ki je pojema. Naložil sem nekaj polen v peč, kjer se je kuhalo kaj vem kaj, a je razširjalo zadušljiv smrad. Med tem ko je on mešal torilca in tikve v svoji črni kuhinji, sem sedel jaz na klopi, na katero sem se bil spustil, in sem nehote zaprl oči. Prisilil me je, da sem jih moral zopet odpreti in občudovati zeleno lončeno posodo s steklenim robom, ki jo je držal v roki.

„Sin moj,“ mi je dejal, „vedeti morate, da se imenuje ta razhlapljevalni aparat aludel. V njem je tekočina, ki jo je treba pozorno opazovati, zakaj povem vam, da ta tekočina ni nič drugega nego modrijanski merkur. Nikar ne mislite, da ohrani vedno to motno barvo. Predno preteče malo časa, se pobeli, in v tem stanju bo izpreminjala kovine v srebro. Potem se, vsled moje umetnosti in mojega prizadevanja, prelije v rdečino in pridobi sposobnost izpreminjati srebro v zlato. Brez dvoma bi bilo vam zelo koristno, če bi se, zaprti v to delavnico, ne premaknili dokler se ne bi te vzvišene operacije od točke do točke izpolnile, kar ne more trajati preko dveh ali treh mesecev. Ali to bi bil najbrže premučen pritisk na vašo mladost. Za to pot se zadovoljite z opazovanjem uvoda k velikemu delu, in polagajte, prosim, prav pridno v peč.“

Po teh besedah se je iznova zatopil v svoje fije in buče. Jaz pa sem ves čas premišljeval žalostni položaj, v katerega me je spravila moja zla sreča in moja neprevidnost.

„Oj, mene,“ sem si govoril pokladaje marljivo polena v peč, „prav ta trenotek naju iščejo biriči, mojega dobrega učitelja in mene; morda bova morala iti v ječo, gotovo pa bo treba ostaviti ta grad, kjer sem imel, če ne denarja, pa vsaj hrano in spoštovan stan. Nikoli več se ne bom upal pokazati se gospodu Astaracu, ki misli, da sem preživel noč v tihih slasteh magije, kakor bi bilo tudi bolje, da bi bil. Jojme, nikdar več ne bom videl Mozajidove nečakinje, gospodične Jahele, ki me je ponoči v moji sobi tako prijazno budila. In brez dvoma me bo pozabila. Morebiti bo ljubila drugega,

katerega bo ljubkovala prav tako kakor je mene. Že sama misel na to nezvestobo mi je neznosna. Ali kakor se svet suče, vidim, da si moram biti vsega v svesti.“

„Sin moj,“ mi je rekel gospod Astarac, „premalo hrane dajete athanorju. Vidim, da niste še dovolj prešinjeni z odličnostjo ognja, čigar moč je sposobna, da izzori to živo srebro in naredi iz njega divni sad, ki ga bom skoro smel trgati. Še drv! Ogenj, sin moj, je najvišji element; o tem sem vam že dovolj govoril in sedaj vam hočem pokazati vzgled. Lansko zimo nekega prav mrzlega dne sem šel k Mozajidu v njegovo utico in sem ga našel kako je sedel z nogami nad ogrevalom; in opazil sem, da so najdrobnejši ognjeni delci, uhajajoči iz ponve, imeli zadosti moči, da so napenjali in vzdigovali široko haljo tega modrega moža; iz tega sem sklepal, da bi se bil Mozajid, ko bi bil ogenj bolj žareč, brez dvojbe dvignil v zrak, kamor se je res vredno povzpeti, in da bi nam bilo mogoče, ako bi bilo možno zapreti v posodo dovoljno množino teh ognjenih delcev, ž njihovo pomočjo plavati po oblakih prav tako izlehka, kakor po morju, in obiskovati Salamandre v njih zračnih domovanjih. O tem bom pozneje resno razmišljal. In jaz niti malo ne dvomim, da se mi posreči narediti tako ognjeno ladjo. Ampak povrnila se k svojemu delu, in podkurite peč.“

Še nekaj časa me je zadrževal v tej žareči sobi, odkoder sem hotel čim prej uteči, da bi skušal najti Jahelo, kateri se mi je mudilo sporočiti svoje nezgode. Naposled je šel iz delavnice in mislil sem, da sem prost. Ali tudi za to upanje me je ukanil.

„Vreme,“ mi je rekel, „je to jutro precej milo, čeprav nekoliko oblačno. Ali ne bi hoteli z mano pošetati po parku, predno vzamete zopet v roko prevod Zozima Panopolitance, ki vam prinese obilo časti, vam in vašemu učitelju, če ga oba dovršita, kakor sta ga začela?“

Nerad sem šel ž njim v park, kjer mi je govoril s temi-le besedami:

„Ni mi žal, sin moj, da sem z vami na samem, da vas obvarujem sedaj dokler je še čas, velike nevarnosti, ki bi vam utegnila prej ali slej zagroziti; in celo očitam si, ker se nisem prej spomnil, da bi vas bil na to opozoril, zakaj kar vam imam sporočiti, ima zelo važne posledice.“

Tako govoreč me je peljal v veliki drevo-red, ki se spušča proti senskim močvaram in odkoder se vidi Rueil in Hrib svetega Valerijana s svojo Kalvarijo. To je bila njegova običajna pot. Zato se je dalo po nji hoditi, čeprav je ležalo nekaj debel počez.

„Važno je,“ je nadaljeval, „da vam razložim, kaj bi vam pretilo, če bi bili svoji Salamandri nezvesti. Ne maram vas prav nič izpraševati o vašem občevarstvu s to nadčloveško osebo, ki sem bil tako srečen, da sem vas z njo seznanil. Vam samim, kolikor sem opazil, je nekako zoperno o tem govoriti. In mogoče vas je treba radi tega pohvaliti. Ako Salamandre o molčečnosti svojih ljubimcev nimajo enakih pojmov kot dvorjanke in meščanke, je kljub temu posebno svojstvo lepe ljubezni, da je neizrekljiva in da se veliko čustvo oskruni, ako ga razglavamo.“

Ali vaša Salamandra (katere ime bi mi bilo kaj lahko dognati, ko bi bil brezobzirno radoveden) vam mogoče ni pojasnila ene svojih najživahnějšíh strasti, namreč ljubosumnosti. Ta poteza je skupna vsem njenim vrstnicam. Pametite dobro, sin moj: Salamandre se ne dajo brez kazni zapustiti. Krivo prisego preganjajo s strahovitim maščevanjem. Božanstveni Paracelsus nam je sporočil tak vzgled, ki bo brez dvoma zadoščal, da vas navda z zdravim strahom. Iz tega namena vam ga hočem navesti.

V nemškem mestu Staufenju je živel spagirski filozof, ki je imel kakor vi, ljubavno razmerje s Salamandro. Bil je dovolj pokvarjen, da jo je sramotno varal z neko žensko, resda čedno, a ne lepšo, nego more sploh ženska biti. Nekega večera, ko je večerjal s svojo novo metreso in s par prijatelji, so gostje zapazili, da se blešči nad njihovimi glavami stegno čudovite oblike. Kazala ga je Salamandra, da bi vsi občutili, kako nezasluzena je krivica, katero ji dela njen ljubček. Nato je ogorčena nebeščanka udarila nezvestega ljubimca z mrtvoudom. Druhal, rojena za zlorabljanje, je smatrala to smrt za naravno; posvečenci pa so vedeli, od katere roke je prišel ta udarec. Dolžan sem vam bil, sin moj, ta opomin in ta vzgled.“

Bila sta mi manj koristna, nego si je gošpod Astarac mislil. Ko sem ga poslušal, so mi rojile po glavi vse druge vznemirljive misli. Brez dvoma mi je obraz izdajal razburjenost, zakaj ko je veliki kabalist obrnil svoj pogled vame, me je vprašal, ali se nič ne bojim, da bi obveznost pod

tako ostrimi kaznimi ne bila moji mladosti nepriljučna.

„V tem oziru vas lahko potolažim,“ je pristavil. „Ljubosumnost se vzbudi Salamandram samo kadar jih spravimo v tekmovanje z ženskami, in je pravzaprav bolj maščevalnost, nevolja, stud, nego prava ljubosumnost. Salamandre imajo prežlahtno dušo in prebister razum, da bi bile druga drugi zavidne in se uklanjale čustvu, ki ima dokaj primesi barbarstva, v katero je človeštvo še napol pogreznjeno. Nasprotno, veseli jih deliti s svojimi družicami naslade, ki jih uživajo ob strani filozofov, in rade privajajo svojim ljubimcem svoje najkrasnejše sestre. Kmalu boste izkusili, da resnično ženo svojo uljudnost tako daleč, kakor sem vam rekel, in ne bo minilo leto dni, niti samo pol leta, pa bo vaša soba shajališče peterim ali šesterim hčerkam svetlobe, ki se bodo kosale, katera bo prej pred vami odpela svoj bleščavi pas. Nič se ne bojte, sin moj, odgovarjati njihovim ljubkovanjem. Vaša prijateljica vas ne bo za to prav nič sumničila. Kako tudi bi vam to za zlo jemala, ko je vendar modra? Vi zopet se nikar neprimerno ne jezite, ako vas vaša Salamandra za nekaj časa zapusti in obišče drugega filozofa. Premislite, da je ta ošabna ljubosumnost, ki jo vnašajo ljudje v združevanje spolov, divje čustvo, temelječe na najbolj smešni iluziji. Oslanja se na misel, da je ženska, kadar se nam je udala, naša, kar je golo igranje z besedami.“

Med tem govorom je Astarac zavil na mandragorsko stezico, kjer sva med listjem že uzrla Mozajidovo utico, ko nama udari strahovit glas na uho, da mi je kar srce zatolklo. Grmel je v raskavih zvokih, ki jih je spremljalo ostro škripanje z zobmi, in približuje se sva zapazila, da je to človeški glas, in da se je vsak stavek končaval s prav lahnim recitativom, ob katerem te je morala zona zgrinjati.

Ko sva naredila še nekaj korakov in sva napela ušesa, sva lahko ujela zmisel teh čudnih besed. Glas je govoril:

„Poslušaj kletev, s katero je proklel Elizej predrzne in razposajene otroke. Poslušaj prokletstvo, s katerim je udaril Barak Merosa.“

Prekolnem te v imenu Arhitarielevem, ki mu pravijo tudi gospod vojskinih trum, in ki drži v roki svetloben meč. Izročim te tvojemu poginu v imenu Sardalifonovem, ki podaja svo-

jemu gospodu prijetne cvetice in zaslužne vence, darovane po otrokih Izraelovih.

Proklet bodi, pes! In anathema, prasec!“

Gledala sva, odkod prihaja glas in sva u-zrla Mozajida na pragu svoje hiše, pokoncu s povzdignjenimi lahtmi, roke kakor kremplje s krivimi nohtovi, ki so bile videti v solnčni svetlobi vse v plamenih. Z umazano kapo na glavi, ogrnjen v svojo svetlikajočo se haljo, ki se je odpirala in kazala suhljata ukrivljena stegna v razcapanih hlačah, je bil podoben magu-prosjaku, večnemu in zelo staremu. Oči so mu žarele. Govoril je:

„Proklet v imenu Obel, proklet v imenu Koles, proklet v imenu skrivnostnih Zverin, ki jih je videl Ecehijel.“

In iztezal je predse svoje dolge roke, obo-rožene s kremplji, in je ponavljal:

„V imenu Obel, v imenu Koles, v imenu skrivnostnih Zverin, pojdi dol med tiste, ki jih ni več.“

Naredila sva nekaj korakov po goščavi, da bi videla, nad koga je iztezal Mozajid svoje roke in izlival svojo jezo, in veliko je bilo moje pre-senečenje, ko sem odkril gospoda Jeronima Coig-narda, ki je bil pripet s koncem svoje halje za trnov grm. Na vsi njegovi osebi je bil viden nočni nered; ovratnik in suknja raztrgana, noga-vice oškropljene z blatom, odprta srajca, so kla-verno spominjali naših skupnih nezgod, in kar

je še huje, otekline na nosu je kazila plemeniti, smehljajoči se izraz, ki mu ni nikdar izginil z obličja.

Stekel sem k njemu in sem ga potegnil iz trnja tako srečno, da je pustil tam samo kos hlač. In Mozajid, ki ni imel več kaj proklinjati, je izginil v svojo hišo. Ker je imel obute samo copate, sem takrat zapazil, da mu je noga vsa-jena na sredo stopala, tako da mu je molela peta skoraj toliko nazaj, kolikor nart naprej. Ta hiba je delala njegovo hojo, ki bi bila brez tega plemenita, zelo nelepo.

„Jakob Vrtiraženj, sin moj,“ mi je dejal vzdihuje moj dobri učitelj, „ta-le Žid mora biti sam Izak Laquedem, da preklinja Boga tako v vseh jezikih. Posvetil me je nasilni smrti v naj-krajšem času z veliko obilico podob in imenoval me je prašiča v štirinajstih različnih idijomih, če sem prav štel. Imel bi ga za Antikrista, ko bi mu ne manjkalo več znamenj, po katerih lahko spoznamo tega božjega zopernika. Pa bodisi ka-kor že, umazan čifut je, in nikdar ni viselo kolo v znamenje sramote na obleki tako zagrizenega krivoverca. On ne zasluži samo kolesa, ki so ga včasih pripenjali židom na haljo, nego tisto mu gre, na katero razpenjajo zločince.“

In moj dobri učitelj, sedaj sam od sile raz-kačen, je pokazal izginolemu Mozajidu pest in ga je dolžil, da križa otroke in žre meso novo-rojenčkov.

(Dalje prih.)

Iz cikla „Izprehodi po Krasu“.

Nebo vse mračno, težko, neprodirno
kakor tega življenja trda skorja.
In vlažen veter veje sem od morja,
in vse je tak tesnobno, mučno, mirno.

Kosti ovijajo se mokri pasi,
zamolklo, topo vdarja na možgane
mrtvaški plač te žalostne poljane
in megla pada, leno in počasi.

O pridi, burja, jaderno, vriskaje,
razposajene mi zapleši plese,
da mračno to pojemanje se strese,
da spet spoznam priljubljene te kraje!

Srca utrip zastaja, duša, drema,
prej zdrava volja hira, omedleva,
globoka slutnja misli se loteva
in zadnji žarek upanja pojema. —

In kamor zmedena beži stopinja,
da se za hip tej breztolažbi skrije,
povsod režanje te neznosne apatije,
povsodi vlaga, ki na smrt spominja.

Pavel Golia.

Listek.

Oton Zupančič: Sto ugank. Izdala in založila „Omladina“ v Ljubljani. Cena 90 v. — V založbi „Omladine“, ki nam je prinesla nedavno tudi v dobrem Levstikovem prevodu enega izmed najboljših svetovnih romanov, Flaubertovo „Madame Bovary“, je izšla po svoji vsebini dragocena knjižica, ki vsebuje za mladino sto Župančičevih ugank — tristo zadrug, tristo zank. Kdor pozna suhoparna, z redkimi izjemami neprimerna dela našega šibkega mladinskega slovstva, tisti bo znal prav ceniti to delce. Vsak verz nam razodeva poeta, ki je stopil to pot v krog mladine in ji stavi v svojem poetskem jeziku, polnem plastike in pomešanem z živo šegavostjo, uganke, nastavlja zadruge in zanke, katere naj rešuje deška in dekliška prebrisanost, kjer se naj zabavno preskuša mladi um in vzbuja in ostri mlada duhovitost. Ugank niso za najmlajše, temveč sodijo nekako srednji mladini, imel bo pa ž njimi veselje tudi vsak tisti, ki mu je pri srcu lepa književnost. Knjižica obsega na 33 straneh sto ugank in na treh straneh za njimi rešitve njihove. Priporoča se najbolje sama.

P.

Levstikovo delo za Prešerna.

Priobčuje dr. Avgust Žigon.

II. Del.

„Habent sua fata libelli.“

Dasi sta doslej*) priobčena dva spisa Levstikova o Prešernu iz raznih dob, prvi za nekaj let poznejši od drugega, o čemer bo kesneje treba govoriti še bolj natančno, vendar tičeta oba v eno skupino, ne toliko radi vsebine, ampak še bolj radi tiste obema skupne, za Levstikovo prvo delo o Prešernu zelo značilne poteze: da piše in razpravlja Levstik (kakor Stritar) brez zadostnega historičnega raziskovanja, brez znanstvenih priprav, brez iskanja in uvaževanja dokumentarnega gradiva, brez virov in listin o življenju in poezijah Prešernovih. Pričakoval je Levstik z nekako pesniško naivnostjo vse rešitve od natančnega zasliševanja dotlej pri nas še živečih bližnjih in daljnjih sodobnih prič, ki so Prešerna poznali od vida ali iz občevanja, iz urada ali po sorodstvu. Dalo bi se bilo res marsikaj črpati ter posebej zaleti in rešiti marsikako anekdoto o Prešernu iz takih izporočil, a problemu Prešernovega življenja in dela pa ni po tej poti bilo po nobeni ceni mogoče do živega!

In zdi se, da se je Levstik tega tudi sam res zavedel. Ali ga je njegovo pričetniško delo samo učilo? Fakt je, da je nekega lepega dne pričel zbirati historične dokumente, pričel iskati pravega pristnega dokumentarnega gradiva, pričel si v predale znašati listine, pisma, rokopise Prešernove; in fakt je, da je ob smrti svoji imel Levstik v svojih zabojih pravzaprav vse, prav do malega že vse tiste,

*) V „Slovanu“ 1914, str. 285 in 317.

nam na tem polju poslej tako dragocene papirje, ki so bili glavna podlaga, ter ponajveč edini vogálnik vsem rezultatom prešernoslovja v zadnjem desetletju.

In to je druga stran Levstikovega dela za Prešerna.

A kedaj se je pričela v Levstikovem delu ta smer? In odkod je prišel impulz zanjo? Ali iz Levstikove izkušnje same, iz zadreg in zagat, ki se je zadevalo in vozljalo vanje njegovo lastno delo, da ni hotelo teči ter steči do pravega rezultata in zadnjega sklepa, ampak je obtičalo v obeh doslej objavljenih spisih njegovih nedovršeno. Ali pa je morda pri Levstiku kaj izdala ter sad svoj obrodila tista zbadljiva ocena „Klasja z domačega polja“ iz l. 1866, ki je izšla v Bleiweisovih „Novicah“ (dné 2. maja, v štev. 18., na str. 145) ter tam precej osorno, a opravičeno očitala Stritarjevemu članku, da je posebej v opisu življenja pesnikovega — preubog?

Življenjepis je celó na kratko načrtan. Če tudi je resnica, kakor pisatelj sam pravi, da Prešernovo življenje je bilo „preprosto in vsakdanje“, bi nam vendar drago bilo, da bi se bilo kaj več povedalo po tvarini, ki je, razun Levičnikovega spisa v „Laibacher Zeitung“ 1849. leta, neki že nabrana,¹⁾ in zlasti iz onega časa, ko je Prešernovo literarno delovanje in občenje njegovo z mnogimi slovanskimi možaki, kakor s Čelakovskim, Stanko Vrazem itd. med letom 1830. in 1840. najbolj na glasu bilo. Tak popis bi večino občinstva mnogo bolj zanimal, kakor tanka preiskava, ali je bil Prešerin — v to ali uno zaljubljen. Po starih „perijohah“ ki se vendar še nahajajo, bi se bilo tudi lahko za trdno izvedelo, kdaj je v gimnazijske šole prišel in kdaj jih dovršil, kakor tudi to, ali je res v Ribnici v ljudske šole hodil takrat, ko je žlahtnik njegov Valentin Prešerin ondi dekan bil, ali ne, kajti po Lesarjevem popisu „ribniške doline“, ki našteva ondašnje dekane, je bil Valentin Prešerin od leta 1819. do 1833. dekan v Ribnici,²⁾ v življenjepis se pa pravi, da je „od tod (Ribnice) 1811. leta menda prišel v Ljubljano.“ To so sicer malenkosti, vendar ker ne segajo v starodavnost in je življenjepis slavnega pesnika že tako ubog, naj bi saj take zgodovinske črtice do resnice dognane se svetu podale.“

Tako „Novice“. V literarni ligi, ki se je bila zbrala okoli Levstika ter izdala „Klasje“, so sicer noviški ugovor nekam vzvišeno smešili. Resnica pa je vendarle, da se je oprijel posebej Levstik raziskovanja Prešernovih šolskih let, ter da si je šel n. pr. preskrbet naslednji, s tujo roko pisani, še danes v njegovem „Gradivu“ ohranjeni izpisek iz šolskih katalogov („Novice“ bi reklo: „perijoh“) stare gimnazije ljubljanske:

¹⁾ Iskal sem v Laib. Ztg. 1849 tak članek, a — nič takega našel! Ali je moj izvod (iz ljublj. študijske knjižnice) pomanjkljiv? Kaj pa neki misli nepodpisani kritik z opombo, da je gradivo za Prešernovo biografijo že nabrano, o tem nekoliko več pozneje.

²⁾ Jahresbericht der Ober-Realschule Laibach 1864: Ribniška dolina na Kranjskem. Popisal Anton Lesar. (In pa tudi v posebnem ponatisku „založil A. Lesar. V Lj. 1864.“) Ocenó gl. v Novicah 1864./253, dné 3./VIII. —

Prešern Franz

Vaterland, Geburtsort, Wohnung: Rodein
Name und Stand der Eltern: Simon, Ganzhübler

[Schuljahr in semester*]	Sitten	Verwendung	Religionslehre	Lat. Sprache Styl	Mathematik	Naturgeschichte Naturlehre	Geographie und Geschichte	Griechische Sprache	Stipendium, Stützung Befreiter, Zahlender	Anmerkung	[Professoren Prešernovi v dotičnih letnikih*]
14 Jahre alt Schuljahr 1814/15 1. Semester 2. Gram- matical Klasse	lem	lem	lem	lem	lem	lem	lem	—	be- frei- ter	Verdient die 3. Stelle unter den Eminenten	Franz Gladnik Simn. Präfect Michael Tuschek suppl. Simn. Katechet Franz Debelak, Sup. Prof. der Geogr. u. Gesch. M.[athias] Kallister Georg Sacherl Prob. Lehrer der 1. u. 2. Gramtklasse.
15 Jahre alt Schuljahr 1816 1. Semester 3. Gramm. Klasse	lem	lem	lem	lem	lem	lem	lem	—	"	Verdient die 2. Stelle unter den Eminenten	Franz Gladnik Simn. Präfect Mathias Kallister Gregor Dollar Professor des Lateins. Michael Tuschek pr. Simn. Katechet Franz Debelak prob. Lehrer der Geogr. u. Gesch.
15 Jahre alt 1816 II. Semester 3. Gramm. Klasse	lem	lem	lem	lem	lem	lem	lem	—	"	Ist der zweite Prämifer	Franz Gladnik, Simn. Präfect Gregor Dollar, Lehrer des Lateins Michael Tuschek Mathias Kallister.
16 Jahre alt 1816/17 I. Semester 4. Gramm. Klasse	lem	lem	lem	lem	lem	—	lem	lem	"	Verdient die 2. Stelle unter der Eminenten	Franz Gladnik Simn. Präfect Elias Rebitsch, Lehrer der griech. Grammatik Georg Eisler prob. Lehrer der Geogr. u. Gesch. Gregor Dollar Lehrer des Lateins Michael Tuschek Simn. Katechet Franz Debelak prob. Lehrer der Mathematik
16 Jahre alt 1817 II. Semester 4. Gramm. Klasse	lem	lem	lem	lem	lem	—	lem	lem	"	Verdiente das 2. Prä- mium	Franz Gladnik Simn. Präfect Franz Debelak prob. Lehrer der Mathematik Johann Milcharitschitsch, suppl. Lehrer der Geogr. u. Geschichte Gregor Dollar, Lehrer des Lateins
17 Jahre alt 1818 I. Semester 1. Humani- tätsschule	lem	lem	lem	lem	lem	—	lem	lem	"	Verdiente unter den Eminenten die 2. Stelle	Franz Gladnik Simn. Präfect Georg Eisler, Prof. der 1. Human.[itäts] Klasse F. A. Frank Prof. der Mathematik Kaver Heinrich Prof. der Geogr. u. Gesch. Michael Tuschek Simn. Katechet
17 Jahre alt 1818 II. Semester 1. Humani- tätsschule	lem	lem	lem	lem	lem	—	lem	lem	"	Verdiente das 2. Prä- mium	Franz Gladnik, Simn. Präfect Fried. Ant. Frank, Prof. der Mathem. Franz Kaver Heinrich Prof. der Geogr. u. Gesch. Michael Tuschek Simn. Katechet Georg Eisler S.[up.] Prof. der 1. Hum. Kl.
18 Jahre alt 1819 I. Semester 2. Human- itätsklasse	lem	lem	lem	lem	lem	—	lem	lem	"	Verdiente die 3. Stelle unter den Eminenten	Franz Gladnik Simn. Präfect Elias Rebitsch Professor Michael Tuschek Simn. Katechet

*) Opombo v voglatih oklepajih sem na to mesto dodal jaz, ter je v originalu ni. To treba pripomniti.

Nikjer ni podatka, čigave roke ter iz katerega leta bi bil ta prepis, — ali z drugo besedo: kdo in kedaj je Levstiku pripomogel do teh uradnih zapiskov o Prešernovem šolanju. Leta 1866 je dostavil Levstik pod Stritarjevim besedilom, ki pravi, da je iz Ribnice Prešeren „prišel 1811. leta v Ljubljano v latinske šole“, pripombo: „Ta létnica nikakor ni trdna, ker je menda še le 1822. leta dovršil ljubljansko učenje.“ Pričala bi ta dvojba, to nesigurno domnevanje, da takrat torej, l. 1866, Levstik še ni imel gorenje listine v rokah, ampak da se je dokopal do nje šele pozneje. A — kedaj?

Toda ta nedatirani slučaj ni edini. Vzemimo za primer še drugega, — iz istega vira!

„Najstarija sestra Jera, Katra in en mesec mlaji France, Jože umrl v prvej šoli, Juri ki še živi na Koroškem Maria Wörth (v [Logu] [otoku]) pri Celovcu, Mina (Marija), Urša, Helena, Sestre še vse živé. Katra in Urša domá v Verbi na breznici, Mina ima Volka, na domu. Jera je omožena na Koroškem pri sv. Štefani (v Štebnjic) bei Dölkermarkt. (oče špases pa dober mož, prav Preširnovalo naturo, bistre glave, mož dobrega srca, 1817 in 1816 leta, ko je bila najhuja lakota, je šel [za lon vozit] v Kranj, [in zató] 1 mernik [p] žita kupil, in potlej svojej žlahti precej oddal četrtnico. Mati je rekla: Kaj bomo pa mi? On: Bo uže Bog dal. Preširen je imel materno glavo, pa očetovo srce, mati je bila v šoli v Beljaku pri nunah, kjer je zdaj militär-magazin, 1/2 leta, pa se je navadila nemški, in potlej je hodila k dehantu v Gorjah, kjer je bil nje stric dehant, ki ji je dajal nemške bukve brati.“

Dva primera, — oba brez letnice in avtorja! In daleko še ne edina, in niti da bi rekel bogve kako velevažna izmed mnogih dosti bolj važnih te vrste v zapuščenem nam „Gradivu“ Levstikovem „za tolmač o Prešernu“. Premnogokrat imamo pred sabo sicer resda listino kot živo pričo in neizpodbiten dokaz o dejstvu, toda brez vsake najmanjše kronološke določbe o dobi in času postanka, ter zató brez vsakega pojasnila o namenu in pravem pomenu dotičnega rokopisadokumenta; vse to treba šele ugibati, ter s pomočjo drugih virov in vestí, osebnih dopisov in javnih literarnih poročil poizkušati, ali se dá ali ne dá dognati in ugotoviti: recimo dá ali ne dá sestaviti pravilno vprašanje ter morda najti celó vprašanje — trden odgovor.

In takó je ta zadeva resna težava, ki ovira delo razprave o tem „Gradivu“ takó zeló, da skorajda res ne veš, kje in kakó bi vlovil pravo nit ter s tem našel srečno pot do skritega jedra zamotanemu klopčiču, ki ti leži pred tabo v teh ohranjenih papirjih brez data! In vendar je ravno kronološki razvoj Levstikovih študij te smeri in stroke literarnemu historiku največje zanimivosti in prav posebne važnosti, kar bo izpričala v tem ter v svojem naslednjem delu prav do jasnega nadaljnja razprava. Omenim pa naj že tu, odkod tolika važnost tega vprašanja. Levstikovo delo in gradivo za Prešerna ni le zgolj in samo osebno delo Levstikovo, ampak vir in priča — o delu dobe, tiste takratne, recimo Levstikove dobe, ki je bila v naši literaturi prva za samo Prešernovo! Levstik je bil le živa, konkretna, pri tem dovolj avtoritativna adresa, ki se je v njej od vseh strani shajalo in stekalo, zbiralo in družilo v en sam reservoar — v Levstikove roké! — vse, kar je tiste dni med nami odkrilo ali zasledilo, rešilo in ohranilo vestí, virov, podatkov o Prešernu, njegovem življenju in delu, takratno sodobno zanimanje te smeri. Levstikovo „Gradivo“ nam postane s te strani torej — merilo:

merilo za rast in razvoj ter za širino in globino zanimanja, ki ga je tista doba imela in gojila za ime in genialno delo Prešernovo, a merilo tudi za višino ali nižino pravilnega doumevanja in razumevanja Prešernove literarne vrednosti in njegovega kulturnega pomena za svoj rod in jezik. A pravilno merilo za vse to pa le, — če spoznamo in ugotovimo kronološki postanek „Gradiva“ Levstikovega!

Poizkušati hočem tej težavni zadevi bolj do bliza na ta način, da delim raziskovanje — vsaj kolikor se dá — po tistih dveh glavnih ciljih, ki in kakor se po njih delita vsaki zase doslej objavljena dva odlomka Levstikova: I. v Levstikovo delo za komentar o pesniškem delu Prešernovem, II. v Levstikovo delo za „življenje Prešernovo“. In sicer kaže pri tem radi lažje preglednosti najpoprej poseči do gotove kronološke meje, do leta 1870 kot markantno-značilnega razdobja v Levstikovem življenju, ter potem šele in ločeno zase stopiti od tega leta naprej do smrti Levstikove, ki je odklenila javnosti tiste zaklenjene predale in miznice ter odprla jej tiste zaboje, dotlej zaprte in zabite kakor da bi bili zakleti, ter nobeni drugi glavi ne moči dotlej — pristopne kot edino le Levstikovi.

V Ljubljani, 29. septembra 1915.

Dr. Ž.

„Časopis za zgodovino in narodopisje.“ (Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret.) Maribor, 1915. XII. letnik. 1. snopič, 76 strani. — „S težavo smo spravili na dan to številko „Časopisa“, kdaj bo mogoče izdati naslednjo, ne moremo reči,“ pravi odbor Zgodovinskega društva v komunikéju društvenikom; mnogi sotrudniki tiče v vojaški suknji, gmotna sredstva se krčijo, tehniškega osobja v tiskarni ni. Čim neprijaznejše so sedaj razmere za izdajanje takih publikacij, tem rajši se v svojih poročilih oziramo na njih. V pričujočem snopiču nam prof. Dr. R. Nachtigall tolmači izraza „v uzmazi“, „v uzmazne“ v freisinških spomenikih, ki so ju dosle na razne načine izkušali etimološki pojasniti. Nachtigall vidi v tem izrazu koren „smag-“, ki pomeni „prismoditi se“, „zgoreti“ (prim. češki: smahnouti, jugoslov.: smažiti); spolna strast je torej neko notranje žganje n s tem zvezano sušenje. Na isti fiziološki osnovi sloni slovenski izraz „prešustvo“ = presušstvo (ruski: presuhaj od korena „suh-“ torej „notranje pasivno in aktivno živčevno izsušenje“. — Prof. Fr. Kovačič razpravlja o graščinstvu „Cezt“ v listini iz l. 1141 ter ga stavi v župnijo Sv. Križa pri Rogaški Slatini; na videz neznatno vprašanje, a vendar pomaga reševati važne točke onodobne zgodovine. Isti avtor priobčuje še nekaj drugih zgodovinskih „topografičnih drobtin“ ter ocenja 4. zvezek Grudnove „Zgodovine slovenskega naroda“. — Dr. Glonar nadaljuje objavo korespondenc, ki razjasnjujejo „Literarne odnošaje med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi“; gre za pisma iz literarne zapuščine mariborskega profesorja R. G. Puffa, in sicer za dopise Leopolda Kordeša, Antona Kremplja, Sreznjevskega, V. Preisa, St. Vraza, P. Danjka, Coste star., V. F. Kluna, Andreja Voduška (v letih od 1838 nekako do 1854). Danjko se v enem dopisu brani proti očitkom, ki so jih l. 1848. proti njemu naperili razni „ultraslavisti“, ter poroča o svojem prevodu cesarske himne (1854). (Mimogrede tu omenjam, da je prejšnje besedilo avstrijske himne prevzel tudi primorski pesnik Val. Stanič). Na nekaj mestih je korespondenca očitno z ozirom na cenzurne razmere skrajšana. V eni prejšnjih števil „Časopisa“ je dr. Gruden priobčil „Starine železnih in salajskih Slovenov“. O tej publikaciji je

obširneje poročal „Miroslav“ v ogrskoslovenskih „Novinah“, ki jih izdaja župnik Jos. Klekl v Čerenšovcih na Ogrskem (1914, št. 14). Dr. Gruđen je izvirni rokopis poslal ali nameraval poslati v tišinski župni arhiv. Zdi se, kakor da bi ogrskoslovenski rodoljubi hoteli „Starine“ posebe izdati in jih spraviti bolj med ljudi; zakaj Miroslav piše: Vlpam se, ka te ešče več čili od njih, pa ka pride čas, kda nede slovenske hiže med Murov i Rabov, v šteroj ne bi čeli „Starine“ (Izraz „troata“ na str. 112. publikacije tolmači: otroška. Avtor „Starin“ je morda Jakob Sabar, ki je 1822 bil župnik v Gornji Lendavi; urednik „Novin“ pa k tej domnevi Miroslavovi dodaja: „Jaz sam malo žmetno verjem, ka bi Sabar bio pisatel“).

Dr. Fr. Ilešič.

† **Dr. Ivan Merhar.** Dne 4. julija t. l. je padel na bojišču rezervni nadporočnik, profesor dr. Ivan Merhar. Služboval je v Trstu kot gimnazijski profesor slovenščine. Tam je pospeševal, kjer je le mogel, stvar slovenske kulture. Bil je zastopnik tržaških podružnic Ciril-Methodove družbe, deloval je v trgovskem izobraževalnem društvu, predsedoval dramatičnemu društvu i. t. d. V literarnem svetu je znan zlasti kot kritik. Sicer kot tak zadnja leta ni mnogo pisal, spominjamo pa se njegovih mirnih, razsodnih in vljudnih ocen iz prejšnje dobe. Rodil se je l. 1875 v Dolenji vasi pri Ribnici, obiskoval gimnazijo v Ljubljani in vseučilišče na Dunaju. Naj mu živi med nami časten spomin!

Glasbena Matica. I. koncert Glasbene Matice v letošnji sezoni se je vršil v proslavo godu Njegovega Velikanstva Cesarja in na korist sirotam padlih slovenskih junakov 4. oktobra v veliki dvorani hotela „Union“. Priredil ga je — kakor pravi lepak — iz prijaznosti do bratskega naroda slovenskega mladi hrvatski umetnik, virtuoz na gosli Zlatko Baloković iz Zagreba. Na klavirju je spremljal profesor Krauth iz Zagreba. Notranja moč, notranje življenje Balokovičevega goslanja uveri takoj poslušalca, da ima pred sabo pravega virtuozu, ki si je našel izvrstnega spremljevalca v profesorju Krauthu. Večer je nudil z bogatim programom umetniškega užitka v obilici. S tem koncertom je pričela Glasbena Matica XXV. leto rednih društvenih koncertov.

Slike, ki smo jih prinesli k članku o Herbersteinu, so povzete iz latinskega dela „Rerum Moscovitarum commentarii“, oz. iz nemškega prevoda „Moscovia i. t. d.“, ki ju hrani tukajšnja licejska knjižnica. Fotografije je napravil gosp. J. Kramar, za kar se mu uredništvo na tem mestu zahvaljuje.

Corrigenda. Tretja kitica v sedmi številki na strani 221. priobčene pesmi „Jelen“ se mora pravilno glasiti:

Gozdne svobode je kralj,
kjer bliska se gora,
kjer se utrinja nebo
in pisana zora.

V isti številki na strani 224. čitaj predpredzadnji stavek notice „Tako Čehi“: Oklic so podpisala glavna stanovska kulturna in narodna društva.

Dragan Šanda: Lepa Vida. Tragedija. V lastni nakladi, 1915. Tiskal D. Hauptfeld, Karlovac. Strani 176. Cena broš. 3 K. — Inter arma pesnitev. kakor da ni svetovnega požara, kakor da imamo časa dovolj, da se pogledimo vase, v vse notranje boli in zmede človeškega srca. Pa celo tragedija! Ne s fotografskim naturalizmom, z objektivističnim re-

alizmom, ampak na visokem, tragičnem koturnu agirajo pred nami osebe. Peterodejanska tragedija v jambih, — — — — — Poleg tega „Lepa Vida“, eden izmed naših velikih tekstov, velikih motivov, onih, radi katerih bi zaslu- žilo naše slovstvo, da bi je poznal veliki svet, — če bi to slovstvo doseglo motivu do-vrha ...

Priznati moram, da sem se lotil čitanja s precejšnjo skepsjo. Šandova lirika od l. 1907 mi je bila pustila nekov čuden okus po omlednem. Tista dedikacija na prvi strani tudi ni razočarala mojega pričakovanja. Nekak oddaljen spomin na *Mitrov aside* in na „Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten“ je ta vokativ: „Razpni peruti, duh moj, v višave sojne“, — toda cela stvar se naenkrat izprevrne, kakor da je levi koturn nižji od desnega, kar povzroča šepanje, ki se zlasti v zadnji kitici pojavlja tako, da se spomnimo na staro prislovico, da je od vzvišenega do smešnega le en korak. V ostalem pa z veseljem priznavam, da se moja začetna skepsa ni upravičila. Tragedija sicer ne sodi na najvišji vrh Parnasa, ne dosega najvišjih dramskih vrhunccev, ne dosega dramskih vrhunccev n. pr. Shakespearovih, je pa prav spodobno, mestoma prav lepo delo, ki ima poleg nekterih hib mnogo lepih vrlin, tako da lahko rečemo, da je pisatelj ž njim obogatil naše slovstvo.

Pred vsem: Dejanje je enostavno, oseb ni mnogo. So štiri glavne, Vida, Dreja, Gonsalvo, Diego; vse drugo je oprema. Na jadransko obrežje, — gotovo krog Devina! — pridejo Španci. Njihov vojvoda se na mah zaljubi v Vido, ki se v prvem prizoru sama karakterizira v svoji pesmi:

Žurni valovi, da mogla bi z vami!
Včasih nemir, ah, teži mi srcé —
v nezadovoljstva varljivi omami
sreče samotne ceniti ne ve.

Točnost karakterizacije osebe in genra se pokaže v celem delu, zlasti n. pr. v tej nastopni Vidini pesmi, ki je jako melodiozna, vredna uglašenja in zmožna, da se razširi po naših pevskih družbah, — nekaj kakor znana melodija iz katerekoli opere:

Tajno vodice plujó, prišumljajo,
tiho poljubijo biserni prod,
božajo, vabijo, odšepetajo,
pljujejo v dalje neskončno pot.

Nehote se spomniš na „La donna è mobile“ in na tisoče drugih slavnih in popularnih melodij! — Gonsalvo nastopi s samogovorom, v katerem nam ta plemeniti mož pripoveduje na dolgo o svojih čustvih, o domovini, o svojih namenih, — nekov exposé je to, dolg, dolg, za oder docela ne-sposoben, ker predolg, ker ga treba četrť ure deklamirati. Tudi za čitanje je predolg, — „weniger wäre mehr gewesen“. To je ena glavnih, ali bolje, to je glavna in največja hiba te tragedije, da vsebuje toliko samogovorov, dolgih, strašno dolgih in vkljub lepemu, rekel bi filozofskemu jeziku, mnogim novim in vrednim krilaticam, krepkim primeram in reklom, vkljub vsemu temu strašno dolgočasnih. S tem sem povedal vse. Gonsalvo razlaga n. pr.:

Vse večja stvar kot ženske sreče dar,
rodu je, domovine veličina!

in pa:

Spoznavam tvoj namen, božanstvo moje:
v celoto vihre skujejo moža, —
da Španec si, Gonsalvo, ne pozabi!

Gonsalvo, izobraženi španski plemič in slavni vojevod, zazre Vido, se pogovarja s to prekrasno ribičevo ženo, a v resnici modrokrvno potomko plemiške rodbine. Pogovarjata se v jambih, ribičeva žena in plemič govorita — — — — —, to morda zato, ker je to tragedija. Toda pogovor njun je lep, vzvišen. Filozofirata, — v tragedijah filozofirajo tudi žene slovenskih ribičev. To ni hiba, baš v tem je pisatelj pokazal, da obvlada snov, ta pogovor je klasičen. Lepa Vida:

Baš tega dala Vam usoda je,
kar jaz zaman sem v mladih dneh želela!
V krajine lepše, daleč čez morje
hlepele meni misli so nekda
in na otokih daljnih sred morja
palač samotnih zidale prelest,
ki v njih, iz njih vse daleč na okrog
lepota le naj sevala bi živa ...

mu potoži, in on njej:

— — — — —
Darilo nehvaležno sem prejel,
da zreti moram tam stvari globino,
kjer drugi zro zunanji njih sijaj ...

Ti dve mesti točno označujeta plemenito bol obeh. Po njegovem odhodu pomisli Vida:

„To zdi se mož mi čistega hotenja in bridkih skušenj poln kakor jaz.“

Pridejo perice, zopet z veselo, melodiozno in melodije vredno pesmijo. „Veselega srca in vedrih oči me gremo na delo perice; kak plohi zvenijo, kak morje šumi! Vse sveže naše je lice ...“

Brzo se pokaže nasprotje med domačinkami, ki mrze „tujo“, nad njimi stoječo, zato „oholo“ ženo. Videle so jo govoriti s tujcem, zato jej brž očitajo nezvestobo; ona zavrača očitek s prezirno gesto. Ves postanek prepira in prepis sam je narisan kratko, logično, resnično in vendar res poetično. Krilatica, ki spominja na Schillerja; ko se stara perica, ki ostane med prepriro objektivna, oglasi:

Dejanja nagla so in sod mladosti,
prej ko spočeta misel ji živi, —
a starim nam je stara naloga,
da v stari tir kolesca zavrtimo.

Gonsalvo se vrne, pa žal zopet z dolgim samogovorom. Sledi dolg sicer, a lep, res — pesniški dvogovor z izborno psihologijo, — kako se bližata dve bitji, trpeči v svoji srčni plemenitosti in v svojih težnjah, drugo drugemu, do prijateljstva, ki nosi v sebi vse znake porajajoče se ljubavi. I prstan jej da, ne kot v znak ljubavi, in vendar njen prvi znak ...

Tu se pojavijo tudi nekateri jezikovni ali bolj stilistični pogoški; ponavlja se na primer brezupni iterativum hojevam, hojevajo, .. kaj bi se na mesto „Hojevajo perice semkaj prat“ ne reklo lepše in v isti meri — — — „Prihajajo ... itd.“?

Za njunim pogovorom, v katerem pa pusti lepa Vida Gonsalva v zmoti, da je „deva“, kakor jo nazivlje, in nekova „pastorka“, ne pa žena ribiča Dreje in mati kodrolaška sinka, sledi zopet Vidin samogovor, ki pa to pot ni dolgočasen, ker psihološko fino riše njeno zdvajanje, konflikt med hrepenenjem, dolžnostjo, nagnenjem do tujca, spomin bivšega trpljenja in pogled na sijajni podarjeni ji prstan vzbujata nasprotujoča si čustva. [Ali bi ne bilo bolje rečeno „Zakoni sveti ...“ mesto „Postave“ (Ge-setz = po-stava. Hud ger-

manizem.]] Tesnoba jo objame, ko se vrne njen mož, zaveda se njegove iskrene ljubezni. Dreja je izvedel od peric, ki so se poprej prepirale z njegovo ženo, kleveto o njeni nezvestobi in jej to očita. Ona je zadeta v svojih najplemenitejših čustvih, v čistem prijateljstvu do tujca in v neomajni zvestobi do moža, kakor si jo še zaupa sama. Prizna možu ponosno svojo prijaznost in ogorčeno odklanja očitek. Toda mož zapazi poleg Vide na klopi tujčev prstan, kri mu zavre, obup se ga polasti, prstan zaluči v morje in oddivja potem, ko je oklevetal in prekel ženo, da se ne prikaže več. Odslej blodi po kraškem skalovju, ob morju, po hostah v strah ljudem, in preži na Gonsalva ter vdere v španski tabor, odkoder ga izsuva. Vida ostane sama s sinkom in svojimi mislimi. Dejanje konča zopet njen samogovor, ki je pa kratek in lep, to je, lepo mišljen in lepo izražen.

Drugo dejanje spominja nekoliko na Krjavlja in Desetega brata in na Scribeja, — dve sceni v eni, diptihon. Na edni strani na obali Vidina hiša, pred njo ona v dvogovoru s svojim sinkom in sama s seboj.

„K usodi neljubljenega je moža
pripela me nemilih dni nesreča,
srce ubogo zdaj zmaguje čar.“

Na drugi strani pa ribarita ob morju stari ribič Mrmolja in njegov sin, ki ravno išče nevesto. Mrmolja daje sinu dolge in dobre, resne moralne nauke tako, kakor bi dandanes ali še bolje, „v dobri stari dobi“, resen očanec, stara kraška korenina, dajal nauke svojemu sinu o vsem, na čemur temelji naš kmetijski narod od nekda, o globoki, čisto človeški zdravi domači etiki kmečkega človeka: O ljubeči ženi, o sreči, življenjski modrosti, delu, vztrajnosti, razumu, obvladanju svojih čustev, medsebojnem spoštovanju, čistosti, zaupanju v boga:

Zakaj, Bog je, — ime je prazen zvok, —
le moč živi nad nami čudatvorna,
molitve tihe sliši srčni glas,
oblagodarja čistega stremljenja.

Visok etos nosi to moralno razpravo, zato in ker je podana v lepem jeziku, se čita ugodno, četudi v tej obliki za oder ni pripravna. V krepki Mrmoljevi dikciji, v njegovih primerah se pojavlja spomin na kralja Leara. Koncem nam pa da Mrmolja kľofuto, ker pravi: „Pripravi nama barko za odplutje.“ To „odplutje“ me kar stresa. Sledi nepotreben in dolgočasen dvogovor Mrmolja-Vida, na kar nastopi nekako mefistofelska postava Diegova. Gonsalvov prijatelj Diego prihaja, da z izmišljeno pripovedko o Gonsalvovem odhodu podre zadnje njene pomisleke in vzbuni vso njeno odložnost prikrivano ljubav, da se „izjavi“ in da mu udano sledi brez pomislekov na sedanost. Tudi Diego nastopi s samogovorom, ki je naravnost šekspirski in prav umotvor, kakor sledeči mu dvogovor Diego-Vida, poln duhovitosti, dokler ona ne prizna:

Preveč so zrle vam oči, kaj vsa
bi taja mi sedaj? Jaz ljubim ga.
— — — — —
prišlo je kot vihar, ne vem kako.

Čemu „taja“? Li ni bolje:

„— Kaj vse
bi mi tajeenje zdaj? Jaz ljubim ga.“

(Konec prihodnjič.)

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Sty-
ria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletanje
(Strickmaschine)

Izborna kon-
strukcija in ele-
gantna izvršitev
iz tovarne v Lin-
cu. Ustanov-
ljena leta 1867.

Vezenje pouču-
jemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK

LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh
šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga
šolskih knjig in molitvenikov, slike in
slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: —
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.

Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh
vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem,
prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarov-
anja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; de-
narne in hranilne vloge na tek. račun ali na
vložno knjižico.

Opravišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10.000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno pre-
moženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Pro-
daja in kupuje devize in valute. Daje predupne na vrednostne listine
pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje nienice. Borzna na-
ročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaz-
nice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄ 0/0

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na **tekoči račun** s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/0

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopa proti 5¹/₄% obrestim in najmanj 3/4% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!